

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČISEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za
dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo
10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 2. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	33
Idile planinke . . . (Zložila <i>Ljudmila.</i>) I.	39
Za narod. (Povest. — Spisal <i>Mirovič.</i>) [Dalje.]	40
Na oknu . . . (Zložil <i>Narjan Pretko.</i>)	47
Uslišana. (Novela. — Spisala <i>Pavlina Pajkova.</i>) [Dalje.]	48
Drobtine. (Piše <i>Žanko Barlè.</i>) I. V božični noči. — II. V mreži	53
Na pragu v življenje. (Zložil <i>Silvin Sardenko.</i>)	55
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	56
Huda nesreča na Notranjskem. (Spisal <i>A. D.</i>)	60
Književnost	61
<p><i>Slovenska književnost.</i> Venec slovanskih povestij. — Tavčarjeve povesti IV. zv. — Slovensko-amerikanski koledar za l. 1900. — Ilustrovani narodni koledar 1900. — Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1900. — Pratika za navadno leto 1900. —</p> <p><i>Hrvaška književnost.</i> Knjige društva sv. Jeronima za god. 1899.: 1. Ruža. — 2. Život blažene Djevice Marije, presvete Matere božje. 3. Uputa u ratarstvo. — 4. Danica. — — Hrvatske narodne pjesme.</p>	
Glasba	64
„ <i>Glasbena Zora.</i> “	
Časopis	64

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

Slike.

Cerkev sv. Petra in Vatikan v Rimu	41
Unija Ljublinska. (Slikal <i>Jan Matejko.</i>)	49
Zimski prizor. (<i>F. Dobnikar.</i>)	55
Žled na sadnem drevju na Pivki. (Dne 15. grudna 1899. — Fot. <i>R. Šeber.</i>)	56
Po žledu poškodovano drevje na Pivki. (Dne 15. grudna 1899. — Fot. <i>R. Šeber.</i>)	57

Listnica uredništva. Gosp. „*Nar. v M.*“: Motite se. Papir je samo mehkejši nego prejšnji in tako prirejen, da se na njem krepkeje tiskajo slike. — Gosp. *I. v P.*: Ne moremo vsega ob enem. Za sedaj Vam priporočamo, ako se Vam mudi: „Gledališke igre“. spisal *A. L. Bistriški.* V Novem mestu pri Krajcu, in pa: „Zbirka ljudskih iger“ I. snopič. Izdaja Slov. kršč. soc. zveza v Ljubljani. O vsem bomo poročali, kar bo izšlo, v tej vrsti. — Gosp. *A-s*: Povest „Uslišana“ je bila spisana pred dvema letoma in je bila že precej časa v naši zalogi. — Gosp. *I. L. B.* v *Pueblo, Col. Am.*: Prosimo, oprostite. Nikar ne obračajte na slabo stran! Prezrlo se je; upravištvo bo takoj poskrbelo. Rajši storimo več nego manj, da bodete zadovoljni.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal dr. Fr. L.)

3. Kaj so modrijani mislili o lepoti.

Predno začnemo preiskovati, kaj je lepota, treba je ob kratkem povedati, kaj so razni modrijani doslej že povedali in učili o lepoti. Tak pregled nam bo veliko koristil, da pridemo do resnice. Pokazal nam bo marsikaj, kar se bo dalo sprejeti; tudi se bomo vadili preiskovati to imenitno vprašanje, ko bomo gledali, kako so mislili drugi. Pač tu ne pozvedujemo, kako so bili razni ljudje vneti za lepoto in kako so jo slavili, temveč kako so želeli umeti njeno bistvo, to je: kaj je lepota, kakšna svojstva ima in po katerih zakonih se ravna.

Omenili smo že Platona, ki je med Grki prvi premišljal o lepoti. V več ko jednem spisu obdeluje lepoto, zlasti v dialogih „Filebos“, „Fajdros“, „Hipija večji“ in „Symposion“. Platon išče, kaj je lepota, zaradi katere so razne stvari lepe. Ker imamo na svetu samo lepe stvari, ne pa lepote same, mora biti lepota nad stvarmi; zato jo ima Platon za idejo ali neko bitnost, ki je nad svetom in sama ob sebi. Ta pa ni nič drugega kakor dobrota¹; lepota in dobrota sama na sebi nista različni. Kar je lepega na svetu, je lepo zato, ker se v njem od-

¹ ‚Dobrota‘ je tukaj v modroslovnem smislu to, kar je dobro, ne: dobro delo.

seva ona čista in popolna lepota. V lepih stvareh je med deli razmerje, v njih vladata mera in red. Lepote v stvareh ne spoznavamo s čutili, ker lepota sama ni čutna, temveč jo spoznavamo z umom. — Potemtakem je lepota Platonu v obliki, ne toliko v vsebini.

Aristotel, ki je jako imeniten med starimi modroslovci, ni obdeloval tako skrbno lepote kakor njegov učitelj Platon. A iz njegovih raznih naukov povzemamo, da je lepo to, kar je primerno veliko in urejeno, kar je jednotno in vendar mnogovrstno, kar ni preobilno in ne premajhno. — Aristotel je torej realist v primeri s Platonom, kateremu je prava lepota samo ideja, samo vzvišeni vzor.

Tudi Plotin, ki je bil iz novoplatonske šole in ki smo ga že omenili, išče prave lepote nad svetom, ker nje ni še videlo človeško oko; spoznava jo le um, ki se povzdigne v nadzemske višave. Pač pa se nam kažejo lepe stvari. Lepe so stvari tedaj, kadar je oblika krepkejša od tvarine, kadar se more javiti oblika čisto, ne da bi je motila ali ovirala tvarina. Oblika pa je vtisnila v stvari ideja; ideja družo razne dele v celoto in jednoto. Torej je vzrok, zakaj so nekatere stvari lepe, ta, da se v njih razodeva ideja. Tudi v naši duši živi ideja, zato je

duša zmožna spoznavati lepe stvari. Ideja lepote pa ni nič drugega kakor dobrota; kar je zares dobro, je tudi lepo. In v Bogu je ta jednota popolna, v onem bitju, iz katerega izvira vse. K Bogu teži tudi duša, in Boga gleda, kadar se očisti vseh madežev. — Tak je Plotinov ali novoplatonski nauk, v mnogem oziru res vzvišen in časten za poganskega modrijana, a v drugem oziru nejasen in nedostaten.

Platonski in novoplatonski nauki so imeli veliko moč in veljavo ne samo v srednjem veku, temveč tudi v novem in v sedanjem času. Poleg tega so pa posamezni modroslovci tudi po svoje določevali, kaj je lepota, kakor n. pr. poudarja sv. Avguštín, da je lepota jedinstvo v mnogoterosti, to se pravi: med več predmeti ali deli mora biti jedinstvo in soglasje, tedaj je celota lepa. — Med školastiki je veljal nauk sv. Tomaža, ki pravi, da je lepo to, kar ugaja, ako je vidimo, t. j. čutno spoznavamo.

Ker je naš pregled le kratek, ne moremo pregledati vseh pisateljev, ki so kaj manj pomenljivega pisali o lepoti. Tudi se ni to vprašanje posebej obdelovalo preje, nego se je razrastlo novo slovstvo in so preiskovali razni umniki, kaj je umetnost in katera je njena podlaga. Ko so se na Laškem, Francoskem, Angleškem in na Nemškem okrepile umetnosti, zlasti še glasba in poezija, obdelovali so pisatelji nauk o umetnosti in s tem tudi nauk o lepoti. Posebno važno je v tem oziru na Nemškem delovanje *Winkelmannovo*, ki je jako bistroumno razkladal stare obrazovalne umetnosti. Ob istem času je pisal nam že znani *Baumgarten*. Razkladal je, da je lepota ona popolnost, ki se kaže čutno. A kaj je popolno? Kar je soglasno, četudi je mnogotero. In kaj je čutno? Česar ne spoznavam z jasnim, ampak s temnim, nedoločnim razsodkom. Potemtakem sloni v tem nauku čutno spoznavanje na nedoločnih predstavah.¹ Tega

¹ Piše namreč: „Ko bi hoteli lepoto in ličnost (skupine nejasnih predstav) zase, ali pa grdost zase najedenkrat pregledati z umom, kakor jo ogleduje vaje večak, ne bi tega mogli, ker bi morali raz-

nauka ne moremo potrditi, 1. ker nejasnost je pri vsakem spoznavanju v škodo: kako bi mogla biti bistvena za spoznavanje lepote? 2. Lepota bi po tem nauku nikakor ne bila v stvareh, temveč bi bila samo v čutnem spoznavanju. A s tem nazorom se ne ujema splošno prepričanje človeštva.

Kakor je *Baumgarten* lepoto iskal bolj v človeškem spoznavanju kakor v stvareh samih, tako so tudi njegovi prvi nasledniki bolj gledali na spoznavanje in na čustva, kakor pa na lepoto samo ob sebi. Sploh je bilo tedanje modroslovje obrnjeno na to stran, da je vse, bodisi resnica, bodisi dobrota, bodisi lepota le v človeku samem, v njegovem čutenju in umu; kakšne so pa stvari same na sebi, to nam je prikrito. Najodločneje nahajamo to misel izraženo pri modroslovcu *Kantu* (1724—1804). Tu nam niso marili njegovi drugi nauki, temveč le njegovi nazori o lepoti. Razkazal jih je v posebnem delu: „*Critik der Urtheilskraft*“ (izšlo 1790). Tu uči, da imamo neko zmožnost — imenuje jo razsodnost —, s katero spoznavamo, kaj je namenu primerno, in kaj ni. Namenu primerno je kaj ali po svoji oblikovni ali formalni strani, ali po tvarni — materialni strani. Tu ne vprašamo, kaj je kakemu zunanjemu ali tvarnemu namenu primerno, temveč kaj je po obliki primerno, kaj je tako, da nam ugaja ali vzbuja prijetno čustvo. Ta zmožnost je estetična razsodnost in ta nam kaže lepoto. Lepo je to, kar nam po svoji obliki, ako je skladna z našim spoznavanjem, ugaja splošno in nujno, ne da bi imeli od njega še kak drug dobiček. Lepote ni v stvareh, temveč je samo v spoznavanju. Zato pravi Kant: „Lepota je oblika prikladnosti kake stvari, kolikor je spoznamo brez predstave kakega namena“, ali pa: „Lepo je to, kar spoznavamo, da je predmet ugajanja, pa brez pojma.“ Teh in enakih zasukanih besed pomen je ta, da imenujemo kako stvar lepo tedaj, kadar si jo predstavljamo in nam to predstavljanje

ločevati preveč — pojmov. Zaradi tega opazujemo najprej splošno lepoto, kolikor je skupna vsakemu lepemu čutnemu spoznavanju.“ *Aesthetica*, § 17.

ugaja, pa nam ne kaže, čemu je namenjena. Vsakdo vidi, da Kant ne priznava nikake lepote, ki bi bila v stvareh tudi brez našega spoznavanja. Torej nas vara naše spoznavanje, ki nam pravi, da so predmeti sami na sebi lepi, o čemer bomo govorili pozneje.

Kantove misli so zagovarjali mnogi znanstveniki, tudi pesnik Friderik Schiller se jih je bil navzel in jih po svoje obdeloval v svojih znanih „Pismih o estetični vzgoji človeški“. Lepota je samo predmet nekemu nagonu, „nagonu igranja“ kakor pravi. — Četudi pesnik Goethe ni bil modroslovec in ni modroslovno obdeloval lepote, vendar je on z navadnim razumom umeval, da lepota je v istini, da je najčisteje in najpopolneje izražena v človeku, in zato je v vsem svojem umetniškem delovanju tudi izražal čisto in udano ono istinito lepoto, zato je iskal povsodi lepih, „pomenljivih“ momentov in jim v umetnosti podajal čim najbolj natančne in resnične oblike.

Kantovo naziranje se je kmalu prevrnilo v popolnoma nasprotno stran. Lepota ni bila, več samo v čutenju, ne samo neka lastnost stvari, temveč kar javljenje najvišjega ali absolutnega bitja, Boga, javljenje ideje v objektivnem svetu, in sicer najpopolnejše in najčistejše javljenje. Lepota je kar mahoma, kakor nekdanja Atena iz Zevsove glave, skočila iz človeškega čutenja in bila — boginja. To se je dovršilo v panteistiških modroslovnih sestavih Fichtejevem, Schellingovem in Hegelovem. Izmed teh sestavov je bil najpomenljivejši Hegelov. Po njegovem nauku je vesoljstvo izrastlo in urejeno tako, kakor so pojmi od najvišjega in najsplošnejšega do najnižjega med seboj. Kakor je vesoljstvo pojav pojma, tako pa je posebej lepota neposrednje čutno javljenje ideje; v lepem predmetu prešinja ideja čutnost; v čutnosti proseva ideja, in to prosevanje, to žarjenje ideje spoznavamo ko lepoto. — Ni lahko umeven ta nauk, tudi ni čisto izviren, vendar je v njem neka zapeljiva in mamljiva sila, ki je mnoge mislece privabila k sebi. A to je izvestno, da je s takimi „viso-

kimi“ nauki pravi vedi malo pomagano. V lepih in vzvišenih izrazih se dá po tej poti slaviti lepota, a trdnega spoznanja doseči se dá malo. Pač treba opomniti tudi to, da ni noben modroslovni sestav tako odločilen za nauk o lepoti, da bi bil nauk o lepoti do cela odvisen od modroslovne podlage. Tudi v Hegelovem smislu so izšle imenitne in važne razprave o pojavih lepote, in v Hegelovi šoli so nastale obširne naučne razprave o lepoti, velika estetična dela, kakor n. pr. zlasti veliko delo Vischerjevo: „Aesthetik oder Wissenschaft des Schönen“ (1846–1857), Weissejevo „System der Aesthetik“ i. dr. Vischer razlaga: „Lepo je ideja v obliki omejenega pojava, je čutna posamezna stvar, ki se kaže ko čisti izraz ideje, tako da v njej ni ničesar, kar bi ne bilo čutno, in ni nič čutnega, v čemer bi se čisto ne izražala ideja. Torej treba ločiti tri momente: idejo, čutni pojav in čisto jednoto obeh.“ Da, ta nauk sam bi bil lep, ko bi ne pogrešali v njem glavne podlage, da nam lepota ugaja. — Tudi v Schellingovi šoli sta izšli dve dobro znani deli o lepoti in umetnosti: Nüssleinov „Lehrbuch der Aesthetik als Kunstwissenschaft“ in Carriereova: „Aesthetik“.

Izmed modroslovcev, ki so izkušali nauk o lepoti postaviti na trdno ali realno podlago, moramo tu imenovati med novejšimi zlasti Herbart. Herbart podaje obširen nauk o estetiki, a njemu je estetika več kakor nauk o lepoti; Herbartova estetika je nauk o razmerah, ki so razne, tako da mu je n. pr. tudi etika kos estetike. Dosledno uči Herbart, da je lepota samo v obliki, ne v vsebini. Ako je predmet tak da nam ugaja po svoji obliki, po razmerah svojih delov, je lep. — Iz tega se vidi, da je ta nazor o lepoti ugoden za preiskovanje zakonov lepote, manj pa nam kaže lepoto samo. — Na podlagi Herbartovih naukov je spisal R. Zimmermann svoje delo „Aesthetik“ (2 zv., 1858, 1865), ki je po Avstriji jako znano.

V najnovejši dobi nastajajo in izginjajo razni nauki o lepoti kakor valovi na morju.

Nobeden si ne more pridobiti trajnega vpliva. Novega tudi ne morejo podati. Mnogi odločno zametujejo vsako teorijo lepote in trdijo, da je lepota le v neskaljeni prirodi, v umetnosti pa toliko, kolikor posnema ali izraža prirodo. Najnižje v tem propadanju nazorov je pač zabredel Max Nordau, ki trdi, da sloni lepota na spolskem nagonu. „Lep je vsak vtisek, ki na kakršenkoli način, ali naravnost, ali po mislih razdraži spolsko središče v možganih.“ Tako so propadli dandanes vzori in le to cenijo ljudje, kar draži živce. Lepo je to, kar močno in prijetno razdraži živce — ta nauk je glavni nauk one umetnostne struje, ki si prisvaja dandanes prvo besedo.

Pri nas Slovencih smo doslej le malo gojili znanost o lepoti. Vzrok je ta, da se modroslovje sploh še ni tako povzdignilo, kakor je treba, da se morejo obdelovati posamezne stroke; posebej je tudi vzrok ta, da se naslanjamo na nemška dela in ne ču-

timo — žal — potrebe za lastni razvoj te vede. Vendar omenjamo lahko dva spisa, ki sta vredna nekolike pozornosti. V „Rimskem Katoliku“ je objavil Jos. Grilovec l. 1892. spis: „Kaj je lepo?“ Ta spis navaja mnogo znanstvene tvarine in je zato kaj živahen in poučen. Vendar je v njem za znanstveno razkladanje nekaj premalo reda in jasnosti, čemur se ni čuditi, ker je spis mladostno delo. Tudi drugi slovenski spis te stroke je mladostno delo. Dijaški list „Vesna“ je objavila l. 1894. spis: „Nekaj o lepem. (Piše —ni—).“ Pisatelj je bil mladi Bernik, ki kaže v tem spisu krepkega duha. Naslanja se jako očitno na Zimmermannovo estetiko in zastopa nazor, da je lepota v obliki. Pisatelj kritikuje jako ostro one nazore, ki se z njegovimi ne ujemajo.

Ta kratki pregled nam zadostuje za oni namen, s katerim smo ga sestavili, da se namreč dobro pripravimo za premišljevanje o lepoti.

I. Del.

Kaj je lepota.

1. Pregled stvari, katere imenujemo lepe.

Ako hočemo priti do resničnih naukov o lepoti, treba je postaviti si trdno podlago za preiskovanje. In tako trdno podlago si v tem vprašanju lahko tudi postavimo, če gledamo na splošno mišljenje in govorjenje ljudi.

Ljudje, ki imajo zdrava čutila in zdravo pamet, poznajo razne lepe predmete in jih ločijo od nelepih ali grdih. Poznajo lepe ljudi ali lepe obraze in jih razločujejo od drugih; cenijo lepa oblačila, ljubijo lepe hiše in lične sobe, ločijo lepe živali od grdih, čislajo lepe rastline, zlasti cvetlice, imajo čut za lepe kraje, doline in planine, občudujejo jasno nebo, pa vnemajo se tudi za lepo glasbo, radi poslušajo mило petje, dadó se navdušiti ali junaški ali ljubavni pesmi in strmé zró v umetno sliko ali izklesano podobo. Tako je pri vseh ljudeh: pri vseh

narodih so opazovali in opazujejo tako mišljenje; vsa ljudstva, katerekoli omike in vere, kažejo isto čutenje in ravnanje. Zato pa imajo vsi jeziki besede ali izraze, ki znamenjujejo lepoto ali kar je lepoti sorodnega.

Sedaj se nečemo baviti z vprašanjem, v kateri dobi ali starosti je človek zmožen, da loči lepe stvari od nelepih in da umeva, kaj je lepota. Četudi se ta zmožnost še ne pokaže tedaj, kadar začneja otrok dobro ločiti stvari po zunanji obliki, pač pa spoznava lepe in nelepe stvari jako zgodaj, morda še preje, nego umeva, kaj je dobro, kaj slabo.

Brez najmanjšega dvoma smemo reči, da vsi ljudje pravilnega čutenja in mišljenja spoznavajo nekatere stvari za lepe in ločijo lepe od nelepih. Torej je trdno to, da je v tem oziru človeška narava pri vseh ljudeh jednaka, vseskozi stanovitna, zanesljiva.

Jednako trdno moramo tudi reči, da človeštvo tako ne misli in ne govori brez

vzroka. Česar ni, tega ne more nihče najti in tudi ne imenovati.

Vse človeštvo misli in govori v tem smislu, da imajo nekatere stvari ali nekateri predmeti posebno lastnost in sicer to, da nam ugajajo, ako jih vidimo ali čutimo ali spoznavamo; imenujejo jih lepe, kakor smo jih zgoraj nekoliko našteli. Pojdimo sedaj najprej še nekoliko dalje v vrsti tistih predmetov, katere imamo navadni omikani ljudje za lepe, in izkušajmo tudi ločiti, katere imamo za lepe v pravem, katere pa v nepravem pomenu.

Torej lepi so: ljudje (seveda nekateri, kar mislimo tudi o drugih vrstah predmetov), živali, rastline, kraji, prirodni izdelki kakor kameni (kristali) in druge rudnine, prirodni pojavi kakor mavrica; nadalje so lepi umetni proizvodi, kakor stavbe, kipi, slike, glasbotvori, pesmi mnogih vrst; potem imamo sploh za lepo tudi gibanje ali kretanje ljudij in živalij, kakor posamezne gibljaje tako tudi gibanje in vedenje v obče, če namreč ugaja ali se zdi prijetno. Lepo imenujemo dejanje, če je ne samo dobro, ampak storjeno na primeren ali ugoden način; lepo imenujemo to ali ono lastnost človeško, n. pr. priljudnost, krotkost, nedolžnost; lep imenujemo značaj človekov, ako je dober in prijeten ali prikupljiv zato, ker so posamezne lastnosti v lepem soglasju; lepo imenujemo tako misel, ki je dobra, primerna namenu, pa tudi prikladna razmeram; jednako so lepi sklepi ali nameni, načrti, vzori; lepe so besede, lepi sogovori, nauki, (če so ne samo resnični, temveč prikladni razmeram, umno sestavljeni in v prijetni obliki razloženi); celó dokazi so lepi, ako so trdni in še lahki, pregledni, v ugodni obliki sestavljeni ali razloženi; veda je lepa, ako ne ponuja samo mnogo resnic, temveč je tudi ugodna za naše mišljenje in delovanje in je njena oblika prikupna; tudi duša je lepa — tako govorimo v vseh omikanih jezikih —, ako ima dober in vrh tega še prijeten značaj ali prikupljiva svojstva.

S tem pregledom smo podali glavne vrste takih predmetov, kateri so po naših

navadnih nazorih lepi. Vsi ti predmeti imajo torej neko skupno lastnost, da jim pravimo zaradi nje lepi. Oni predmeti, ki nimajo te lastnosti, niso lepi.

Vsi ti predmeti pa se dadó razdeliti v dva razreda, četudi imajo vsi skupno to lastnost, da so lepi. Kdor jih dobro pregleda in premisli, vidi, da so nekateri predmeti čutni, drugi pa nadčutni. Čutni so oni, katere spoznavamo s čutili: obraze, cvetlice, kraje, gibanje vidimo in petje slišimo; lepe vede, lepe lastnosti, lepe duše, lepega značaja, lepega sklepa in namena, lepe misli — ne vidi in ne sliši nobeno oko in uho, temveč to se spozna samo z umom, ti predmeti so nadčutni. Da je med obema razredoma res velik razloček, in da je treba predmete tako ločiti, to je popolnoma očitno in trdno. V lepo sliko upiramo oči in jo opazujemo: a da je lep znanstven dokaz, da je lepa kaka veda, da je lepo kako dobro dejanje, to spoznavamo samo s premissljetvanjem, z umom.

Nekateri modroslovci (t. j. materijalisti) hočejo vedeti, da ni nobena stvar resnična, ako ni iz tvarine in se ne dá tipati ali gledati. Taki trdé, da ni nikjer kreposti, nikjer lepe dušne lastnosti, nikjer duše, temveč da si vse to le domišljujemo. No, ti modroslovci se jako in žalostno motijo, zakaj kako bi si vendar mogli ljudje domišljevati — in sicer vsi jednako —, da je krepost, da je duša, ko bi je v resnici ne bilo? Naša pamet ne more biti tako urejena, da bi iskala in spoznavala to, česar ni. Prav te vrste modroslovci tudi pravijo, da taki predmeti, ki smo jih imenovali nadčutne, nikakor niso lepi in se tudi ne smejo tako zvati. Temu odgovarjamo, da je taka trditev čisto samovoljna in napačna. Premislimo nekaj vzgledov! Siromaku očitno dati miloščino, to je dobro dejanje, o katerem ne pravimo, da je lepo. Ako pa kdo siromaku dá skrivaj, da siromak ne spozna dobrotnika, ali ako mu dá ljubeznivo in z veseljem, dá prijateljsko, dá s takim načinom, da nam je prijetno in smo veseli, ako o tem čujemo: tedaj je dejanje lepo in vsakdo nam tudi

tako pravi. Tako dejanje ni samo blago in dobro, temveč ima še drugo lastnost, katero vsi jednako imenujemo. Da je Špartanka svojega pobeglega sina sama umorila z mečem, to je pretresljivo, junaško, a lepo ni; da pa mati nastavi morivcu, ki ji hoče umoriti otroka, svoje prsi in hoče rajša umreti sama, kakor da bi umrl otrok, to je lepo. Rimski cesar Tit je obžaloval, ako ni kak dan storil nič dobrega; imenovali so ga „veselje človeškega rodú“. Imel je blag in lep značaj. Njegov prednik Neron je videl pred seboj svojo umorjeno mater in rekel, da si ni mislil, da je njegova mati tako lepa. To je bil silno grd in ostuden značaj.

Kar smo v teh-le vzgledih imenovali lepo, to ni nikakor tako, da bi se dalo tipati ali videti, temveč se dá spoznati samo v umu, ker samo primerjanje, samo pre-mišljanje nam pokaže to, kar je res lepo. Lepo dejanje, lep značaj nima nobene moči do našega vida, pač pa ugaja tedaj, ako o njem mislimo.

Dovolj o tem! Nepristranski misleci in modroslovci so od nekdanj učili, da niso lepi samo čutni, ampak tudi nadčutni predmeti; tako sodijo vsi zavedni ljudje, vsi tako govoré in se tudi med seboj umevajo.

Preglejmo sedaj nekaj predmetov, katerim tudi — vsaj v našem jeziku — pravimo, da so lepi, a samo v nepravem pomenu. „Lepa pot“ nam je, ali zares prijetna in ugodna pot, ali pa samo v tem pomenu, da ni blatna ali težavna. „Lep duh“ pravimo namesto prijeten duh: „lepo posestvo, lepi denarji, lepa plača, lepa kupčija, lep kos (= velik kos), lep dobiček, lep praznik . . .“ v teh primerih je lepo isto kar prijetno, dobro ali veliko. Da tukaj ni pomen naše besede pravi pomen, vidi vsakdo. Zaradi takih izrazov, katere umevamo iz navade, nam ne bo treba lepote razlagati n. pr. tako: lepo je to, kar je gladko, kar je koristno, kar je veliko.

To nam je bilo najprej potrebno, da smo pregledali vrste lepih predmetov: sedaj vemo, na katerem polju se gibljemo. Jednako ve tudi rastlinar, da so njegov predmet rastline,

zvezdoslovec, da so njegov predmet zvezde, in zgodovinar, da so njegov predmet dogodki v človeški minulosti.

2. Kako delujejo na nas lepi predmeti.

Da imamo nekatere predmete za lepe, druge za grde, za to mora biti vzrok. Ko bi tega ne bilo, ne bi nikakor tako ločili. Ako denem roko sedaj v mrzlo vodo, potem v gorko, ne porečem nikakor, da je prva grda, druga lepa, kakor tudi ne rečemo, da je sever grd veter, burja pa lepa, ker za to ni vzroka ali povoda. Vsekako je torej vzrok, da imam nekatere stvari za lepe, zato pa je izvestno, da lepi predmet na nas deluje na tak način, kakor ne deluje grdi, in kakor tudi ne deluje gorki, ali mrzli, ali dobri, ali dragoceni predmet. Vsi lepi predmeti delujejo ali vplivajo na nas na podoben način. Tudi smemo reči, da narejajo lepi predmeti na nas neki „vtisek“ ali da na nas nekaj učinjajo.

In sedaj nam treba določiti, kako delujejo na nas, kaj učinjajo ali kakšen „vtisek“ napravljajo na nas lepi predmeti.

Kako deluje lepota na nas, to se ne dá opisati tako, da bi s tem poučili nevednega človeka. Pa tudi ni treba, saj vsakdo izkusi sam, občuti in spozna sam v sebi. To notranje čustvo poznamo prav tako kakor n. pr. sladkost, grenkobo, žalost, bolečino, veselje. Imenujemo pa tisto čustvo u g a j a n j e, ugodnost, všečnost, ali po navadni pa nerodni besedi: „dopadanje, dopadajenje“. Kar je lepo, to nam ugaja, godi, je všeč, je prijetno ali prija, „dopada“.

Tega so uverjeni vsi pisatelji, ki so pre-mišljali o lepoti. Že stari so to trdili. Sokrat pravi v Platonovem Hipiju v. (p. 297): „Kar nam dela veselje — s sluhom in z vidom, to je lepo.“ Hedoniki, modroslovci prijetnega uživanja, so šteli lepoto med one predmete, ki nam ponujajo prijeten, a neškodljiv užitek. Plotin omenja, da lepota vleče nase oči in nas prijetno razveseljuje. Znano je da označuje sv. Tomaž (S. th. P. I. q. 5. a. 4.) lepe stvari kratko: „Lepe se imenujejo one stvari, ki ugajajo, ko jih vidimo.“ In tako učé nadalje vsi modroslovci katerekoli šole

si bodi: nikogar ni, ki bi ne priznaval, da lepota ugaja.

„Odkar svet stoji“, pravi Lotze¹, „nam je lepota ugajala, in to je prvotni povod, da jo ločimo od nezanimivih ali grdih stvari.“ In Jungmann² dostavlja: „Prvo in zadnje, na kar mislimo, kadar imenujemo kak predmet lep, je užitek (ugajanje), ki ga nam napravlja.“³

Tudi najpreprostejši razum to umeva, saj je to skladno z našo naravo. Lepa stvar nas vzbuja in mika, a ne da bi nam provzročala bolečino, temveč le prijetno in ugodno stanje. Trdna istina je torej, da misli vsak človek na ugodnost ali prijetnost tedaj, kadar mu govorimo o lepih predmetih.

Kar spoznavamo za lepo, to nam ugaja, ne ugajajo pa nam vse stvari prav jednako, temveč nekatere bolj, nekatere manj. V ugajanju je veliko stopinj od rahlega čustva, s katerim se zavemo lepote, do močnega in nepremagljivega notranjega gibanja, do občudovanja in strmenja, katero je vzbudila ve-

¹ Geschichte der Aesthetik in Deutschland, 1868, str. 25.

² Aesthetik, str. 47.

³ Jungmann sicer pravi, da so v tem mnenju k večjemu izjema ostrejši zastopniki Herbartove šole; a to utegne biti bolj v besedah nego v resnici. Herbart sam ima za lepoto to, kar nam „ugaja brez-pogojno“. Jednako Zimmermann (Aesth. II. §. 79, 80), Drbal i. dr.

lika lepota. Veliki pesniki nam vsi tolmačijo v najživahnejših izrazih ono notranje gibanje, ono neizogibno ugajanje, katero jim je vzbudila lepota v tem ali onem predmetu. In ko beremo take spise, čutimo tudi sami nekoliko tega, kar so čutili oni. Tako naravno je, da se oglasi v nas ugajanje ob lepem predmetu!

Izkušnja nam pravi, in govorili bomo še pozneje o tem, da isti lepi predmet ne ugaja vsaki osebi jednako, ne jednako prijetno, ne jednako močno. Tudi vemo, da ni to ugajanje v človeku ob vsakem času jednako, čeprav je predmet isti. Kakor se giblje in snuje v nas notranje in zunanje življenje, tako se vzbuja ugajanje na razne načine. Tok življenja sili naprej, in ko ta tok zajame kak predmet, ustavi se bolj ali manj, kar ni odvisno samo od predmeta, temveč tudi prav od tega toka. In kje je ono bistro oko, ki naj zre do dna, kaj se godi v tem gibanju, kaj čuti srce v tem, kaj v onem hipu? Kateri je oni jezik, ki bi imel primerne besede in izraze za vsako čustvo? Kje je merilo, ki bi določilo, kako se ti notranji valovi napenjajo in dvigajo, kako zopet upadajo in se polegajo?

Stojimo pač ob težkem predmetu — ob delovanju in čutenju človeškega srca.

(Dalje.)

Idile planinke . . .

1.

Na okencu je cvet dehtel,
in na večer ob Ave
mladenič ondi je prejel
od deklice pozdrave.

Sameva tiha gorska pot,
in kočica sameva;
šla s cvetom deva je od tod
ob prvi zori dneva.

Zapel ji zvonček je v slovo,
zapel otožno, mило,
da mnogo, mnogo se oko
zanjo je porosilo.

In zdaj rosán ji mladi cvet
na grobu se razcveta:
utrgan, njemu rano vzet —
se v trnjev venec spleta.

Ljudmila.

Za narod.

(Povest. — Spisal *Mirovič*.)

(Dalje.)

II.

Naslednje jutro sta Irenka in vdova Faninka že zgodaj in samo za prvo silo opravljeni sedeli v kuhinji, kjer je še od sinoči čakala nepomita posoda — skrbne gospodinje. Valjali so se tudi še različni ostanki Zagollijeve gostoljubnosti. Iz odprte pivnice je pa prihajal duh po izpuhtem vinu, po izdišanih jedilih in po pijancih, duh, ki je Irenko opominjal razdejanih nad sinočnjega večera.

Brat se je še oddihal v mehki postelji od prestanih dušnih in telesnih naporov. Tudi njega je jezil včerajšnji neuspeh. Faninka pa, vajena takih in sličnih prizorov, je modro izpolnjevala sestrični dane obljube. Takoj na vse zgodaj je poslala hlapca prosit k Maliču, kjer se navadno ustavljajo Podgorci, da naj naročé, pridi kdorkoli, da se mora pri njej oglasiti, ker ima važnih naročil do sestrične Pavčičevke.

„Veš, Faninka! Tako sem žalostna, oh, tako!“ — in samozadovoljno je ogledovala drobno nožico v pisanem brezpetniku.

„Potrpi no; mari misliš, da dobiš moža kar čez noč? To ni kar tako, hi, hi! Potrpi!“

„Pa čuj, draga moja“, rekla je po laško, kakor sicer večkrat, „z mano je tako-le: Jaz imam svoje račune v redu. Že marsikdo se je ozrl name, ne samo da vidi mojo obleko, temveč mene; tudi jaz sem že čutila za tega več, za onega manj; kaj hočeš: dekile z dvaindvajsetim letom je že pol žene; a ljubezni, te pa, verjemi, nisem še čutila. Včasih nekaj vre v meni, da bi objela ves svet in se hkrati razjokala.“

„Torej bi bila rada zaljubljena, pa ne moreš najti para, hi, hi, hi!“

„Ti se samo norčuješ, Faninka! Sem ga že našla, oh, našla, pa najbrž ž njim tudi

svojo srečo ali nesrečo. Bojim se, da me ne bo maral. Gosposki snubci pravijo: prekmetiška je; naši domači pa ugibljejo: pregosposka je; meni se pa godi kakor onemu med dvema stoloma.“

„Irenka, pravim, čakaj! Pride Josip Šenica in poreče kratko: moja je!“

„Oh, morda! Pa moj brat zarenči kakor trobenta sodnjega dne: Nikdar je ne dobiš. Ti si že obsojen. In premišljevala bom, veš, Faninka, premišljevala bom, stara samica, kako srečne so druge preproste, nerazsodne deklice. O Dio mio!“

„Ne boj se ne, objokanec ti, sitni! Ali ne dosežeš kmalu zakonite starosti, ko boš sama svoja?“

„Pa res!“ se razvedri Irenka, obriše solze in popravi jutrnjo snežnobelo obleko tesneje k sebi.

„Nekoliko sitno bo, seveda. K meni, vem, da ne bo Šenice več kmalu, ker prihaja sem naš Fran. Škoda! Lahko bi vaju kar jaz blagoslovila. Veš, me vdove imamo za to posebno srečo.“

„Le norčuj se, le! Sinočnji zajček je moja nesreča. Oh, da ni mogel moj brat začeti govora s čim drugim, ne pa s tistim zevniškim kosmačem.“

„Veš, Fran je hotel pokazati, da je boljši narodnjak nego Gregorij Zevnik; s tem je hotel pridobiti Šenico zase in zate. Veš, Irenka, tako sem mu jaz nasvetovala in tako sva se domenila in tako smo slednjič pogoreli — vsi štirje. Smola, kaj hočemo?“

Sestrična se je bridko nasmehnila in zopet obrisala oči.

„Ne boj se ne, golobičica, ne boj se! Sem mislila zate tudi že drugo!“ Vdovica je umolknila, okrogli podbradek se ji je prijazno napel, in temno oko se ji je prijazno posvetilo: „Glej, sedaj se pripravljajo za

Cerkev sv. Petra in Vatikan v Rimu.

nove volitve. Jaz sem gostilničarka in imam ušesa za vse. Torej: Šenica je povsodi zraven. V Podgorju pri Pavčiču se shaja tako zvana štiriperesna deteljica, imenujejo jo tudi kvadrifolium: Pavčič, ki ima za drugo soprogo mojo sestrično, dva učitelja in tvoj — no, kaj bi še tajila — tvoj Josip. Torej ne boj se! Tudi Pavčičevka je radovedna . . .“

„Pa kaj misliš, da bo vsled tega?“

„Ti si še mlada, Irenica! Glej: na lahko vse zvemo, kaj počenjajo; in ker se tvoj brat prav gotovo ne bo mešal v volitve: z Zevnikom ne mara, s Šenico in Pavčičem vzpričo zadnjega prepira tudi ne, boš ti lahko kdaj obiskala Ivanko Pavčičevko, ko bo tam pristav — —.“

„V Podgorju je tudi moj brat Vinko.“

„Pa je že davno s Pavčičem v prepiru.“

„Sem slišala, da ne pri taroku. — Boš pa videla, Irenka!“

Le-ta je neverno odkimala z glavo: Faninkino govorjenje je bilo sicer zvito in preišljeno, a njenim čustvom zelo nasprotno. Vznemirjalo jo je: bo li Josipu vseč, če ga bo tako zalezovala? In Faninka jo je tešila: „Pojdi no; ti sanjariš o vsem drugem, samo o prihodnjem soprogu ne. Pojdi no, otrok ti otročji! Druge znajo može loviti še — drugače!“

Opetovano se je priporočila vsemožni vdovici, ki je želela tudi sama čim preje dobiti par, in le počasi odšla preko domačega vrta v svoj budoar.

Tisto jutro je stopil še dokaj zgodaj okoli devete ure pristav Šenica v svojo uradno sobo. Premetavši nevoljno nekaj pripravljenih aktov je segel po sinočnjem uradnem listu, a ker mu ta s svojimi slovensko-nemškimi oglasi že davno ni ugajal, ga je sunil na stran in sklenil sam s seboj, da bo danes tukaj-le notri presneto dolgočasno. „Kaj, ko bi mi sodnik pustil“ — se je tolažil — „danes kakšno komisijo! Na prostem, svežem zraku bi se vsaj razvedril.“

Kodrasti venec pšenične barve las, objemajoč mu glavo kakor lovor rimskim imperatorjem, se je radostno vznemiril, glava se je zadovoljno dvignila, pa hajdi skozi najbližje duri k načelniku.

Sodnik, mož starega kalibra in starih nazorov, je še očitneje govoril skozi nos nego Fran pl. Zagolli.

„No, prosim, kaj želite, no, no?“ je zagodrnjal.

In Josip je v neizbranih, kratkih a krepkih črtah narisal zadnje poglavje iz usode nesrečnega jelenjskega zajca.

„No, pa ste zajca pojedli, no, no, pa vam je maček vendar ostal, ho, ho!“

„Probatum est, gospod! Pa bi ga danes rad kam zapasel — — morda kakšna uradna komisija, hm!“

„No, kaj še? Mačka na komisijo? Kaj pa mislite? Justitia regnorum fundamentum, sed non — maček, ho, ho!“

Šenica je čutil, da ga je šef vsekal, zato je govoril ponižneje:

„Če ne, pa prosim, prosim, naznanjam, ker sem že tako zaznamovan z najrazličnejšimi pikami — prosim za danes dopust — celi dan dopust.“

„No, no, počasi! Da vas ne bo veljalo, bom pogledal, kaj je na vrsti. Mge! Že vidim! No, no! Sam sem mislil danes popoldne v Strane dovršit inventar po tistem kovaču, ki je umrl v Ameriki: pa če hočete vi, kolega, no, pa ga vi napravite! Povem pa še to-le: Pazite, da preganjaje jednega mačka ne priženete vsaj iz Podgorja domov — dveh!“

„Hvala vam, hvala! Z Bogom!“

Veselo se je peljal Josip v svobodno naravo. Samemu sebi je na tihem častital, da jo je izvil tako srečno in tako modro. Tudi ves sinočnji prepir ga ni z drugim zanimal, kakor s tem, da ni bilo treba iti po voz k Zagolliju kakor navadno. Stopil je k izvoščeku, ki pa hoče tudi drago plačilo. „Ba! Kaj to? Bomo plačali!“

Plačani konj je danes vozil naglo in prijetno. Ker mu je Zagolli sinoči očital dolgove, se mu je danes zdel zabit, muhast, ohol in surov kmet z bliščečim priimkom.

V Podgorju je bilo treba vsekako ustaviti pred Pavčičevo ozko in tesno dvonadstropno hišo. Na dvorišču in preko ceste so metali krogle Pavčič in učitelja Rus in Dobravec.

„Kam pa, kam?“ vpraša učitelj Rus po prvem kratkem pozdravu.

„Na komisijo. Pridem kmalu. Počakajte!“

„Jože, ali se ti tako mudi?“ zopet vpraša Rus in pomežikne Pavčiču.

„Povejte no, gospod komšija¹, kaj ste danes dobili iz Ljubljane?“

Šenica je mirno sedel na vozu in mirno gledal vse tri „balincarje“, ki so ga obkrolili kar s kroglami v rokah. Zopet je moral rusobrati Rus naprej tiščati pogovor:

„Za poslanca v deželni zbor ga bomo volili tukaj-le našega gospoda komšijo.“

„Res, res! Osrednji volilni odbor je gospoda komšijo postavil našemu okraju za kandidata“, hitel je Dobravec, stiskaje adjunktju desnico.

„Častitam, Janko!“

„Čakaj no; moram biti prej izvoljen.“

„Pa kdo ti je pisal? Ne, to vem: Kako so ti pisali?“

„Ali sprejem.“

„I kdo pa bo? Lepo vas prosim, komšija, gospod komšija! vi, jedino vi ste za to. Živio naš poslanec!“

In dvignil je klobuk in se glasno veselil prihodnje zmage; oni trije so se mu pa smejali.

„Kaj meni niso prihranili nobenega okraja?“ vpraša poparjeni Šenica.

„Tega ne vem. Ali si se zglasil?“

„I veš, da! Le v deželnem zboru bi utegnil jaz dokazati, da sem nedolžen navzlic vsemu natolcevanju, vsemu sumničanju. In za narod bi potem še veliko uspešneje deloval nego sedaj, ko se trapim iz jedne disciplinarne preiskave v drugo. Tukaj ne morem, saj veš; roke so mi zvezane.“

„Res, res! O, res, res!“

H-i-i-i! Zdrčal je naprej; pred Pavčičevo hišo pa se je nadaljevala igra, katero je poslej pomagala gledati tudi rdečelična gospodinja — gospa kumica, kakor jo je bil že od nekdanj začel nazivati učitelj Rus iz same hvaležnosti, da je jedni glavi izmed njegovega premnogoglavega drobiža držala krstno svečo.

¹ Pomenja: sosed.

Njen obrazek je pričal, da posvečuje gospa kumica svojo poglavitno skrb dobri pijači v gostilni. Vendar ima rada odločilno besedo ne samo v kleti in kuhinji, marveč i v celem Podgorju — v vsej vaški visoki politiki. Ne nastopa sicer rada javno, zato pa rajša doma za vrati, v kakem kotičku pri žejni sosedi, za kuhinjsko omaro in z odličnejšimi zastopnicami svojega spola celó v — svoji spalnici. Njenemu bistremu očesu ne uide noben gibljaj sicer zajetnega in odločnega Pavčiča, ki je pa moral navzlic temu in samo zastran ljubega miru v hiši že često premeniti svojo agitatorsko taktiko.

Navidezno seveda se ni udal nikoli.

Tudi danes je trpel vsled sinočnje pojedinine dvojno bolezen. Dobrodošel mu je bil učitelj Rus in za njim Dobravec, ki sta takoj pritrkljala krogle izpod stopnic za vežnimi vrati.

„Kumšija, šestak! Poglejte, no, tako-le! Ali bodete merili?“ iznenadi ga Rus in podraži tovariša: „Pa zahvalimo, kaj, prijatelj, tako-le šestaček! Vidiš? Poliček cvička! Že davno ga nisva tako po ceni zaslužila!“

„E, se mi ne ljubi! Mejkuš, ali kako smo sinoči žehtali; zajček je kar plaval, veš, mati“, podraži nalašč svojo ženko, dobro vedé, da ji to ne bo všeč; toda učiteljema treba vendar pokazati, da bodoči poslanec ni nikak „vitez zlate šlebedre“.

Gospa kumica Ivanka mu obrne hrbet.

Nasproti ji je baš prihajala znana služkinja od sestrične Faninke iz Selišča. Kako prav je prišla, da se ji ne bo treba jeziti nad soprogom, in s tem vendar pokaže svoje preziranje.

„Kaj novega, Tinca?“

„Dober popoldan jim voščim, gospa.“

„Bog daj, Tinca, Bog daj! Pa kaj bi rada, ali kam greš?“

„Gospa so jih pustili prav lepo pozdraviti, pa še to so mi rekli, naj jim izročim — to pismo.“

„Aha! Je že prav! Pojdi z menoj!“

Tudi igravci so šli v kuhinjo umiti in obrisati si roke, in prej nego so dovršili le-to kratko opravilo, se je Tinca oblizujé

vračala v Selišče in stiskala v žep papir, ki je bil najbolj podoben drobnim vizitki.

„Saj ga bomo, gospod kumšija, gospod poslanec, ali ne?“

„A, kdo bo sedaj pil! Prav kmalu pride Šenica; ta bo danes dal za vino do zlodeja, mejkuš, da je res.“

„I pa vendar, gospod kumšija, da ne bi čakali tako-le žejni.“

„Jaz nisem žejen; vidva praskarja, ki sta me ociganila za igro, bodeta, mislim, pa tudi potrpeča.“

„I, saj imamo dobljena dva po pol; gospod kumšija, ali ne veste? Midva praviva pa samo: pol litrčka tako-le bi prav nič ne škodilo. Le meni verjemite!“

„Ivanka, pol litra vina tema-le gospodoma; jaz ne bom pil, pa smo bôt.“

Molčé je prišlo vino na mizo v odlični pivnici in molčé je zopet odšla gospa kumica.

„Ti!“ dregne Dobravec tovariša, „kaditi bi bilo treba.“

„Pa res! Ali nimaš nič pušila?“

„Samo usta! Torej čakaj, da to dobiva!“

„Kumšija, gospod kumšija, vam je gotovo ostala še od sinoči kaka prav lepo dišeča smotka. Ste bili, pravite, v tako dobrih krajih, a midva bi rada kadila.“

„Mejkuš, kumšija, vi ste pa tudi vsega potrebni.“

„I, kaj pak! Otroci ne in — cigare ne, ker — zahvalim — ste mi jo že dali. Ná, prijatelj!“

Dve imenitni viržinki sta iz Pavčičevega žepa prešli v Rusove roke, pozneje pod nos in v usta — prihodnjima agitatorjema.

„Poglej, ti kumšija“, reče Rus Dobravcu, „take-le bomo poslej kadili do volitve vsak dan.“

„Hm! Pa kdo bo plačal?“ vpraša modro Pavčič.

„I, kumšija, gospod poslanec, kdor ima, kaj pak?“

Pozneje sta Pavčiču ponujala pit — kakor se spodobi, iz obeh kozarcev, pa se je strašno nerad branil.

V steklenici je bilo še do polovice vina, ko je pridrvil Šenica vroč, hripav, lačen in

žejen. Robantil je uprav nemilo o kmetiški robotosti, neokretnosti in neprevidnosti, ker so tako nerodni, da ne znajo pokazati niti svojega premoženja, kakor je bila baš danes vdova stranskega kovača.

„Jože, saj naši kmetje niso juristi.“

„Pa so Juriji, pa vsi — vrag me vzemi!“

Po tem ne preveč blagoglasnem uvodu so se porazvrstili okolu okrogle mize poleg visokega predalnika, na katerem sta samovlastno gospodovala kipa Vodnikov in Strossmayerjev med tankimi umotvori pridnih pajkov. Tudi podobe iz slovanske zgodovine, zlasti žalostnih srbskih bojev s Turki, se niso mogle ubraniti prahu in nepoklicanim popravljavcem. Saj se godi resničnim podobam in realni zgodovini baš takšna, če ne še večja krivica . . . Na steni med oknomama na cesto sta mamila pogled dva vrlo uspela poskusa Pavčičeve roke: risal je pač v mladostnem navdušenju in z obledelim tušem marsikaj, pa narisal vedno in povsod najbolje le — svojo Ivanko.

V temnem kotu je visela puška in lovska torba, v katere obližje se je spravil Šenica, ko se je kvadrifolček spravljajal na delo.

Na ne malo delo!

Najprej so morali ostali trije gledati, kako si je Šenica privezaval dušo s slastnim zrezkom in skominajočim limonskim sokom. Potem je moral Pavčič najneestrpneje čakati, da je pristav napil nenavzoči gospej kumici zaradi izbornega zrezka. Rus, vedno pripraven, je skočil po njo in jo srečno privedel v sobo, ko je bil prvi „ex“ že po grlu.

„Polni čaše!“ veli pristav Dobravcu, ki je ponižno odložil viržinko in se lotil točajskega posla.

„Vidiš ga no, prijatelj, zakaj se pa jočeš?“ ga podraži Rus, ko je Dobravec zopet zažigal smotko.

„E, vrag! To-le žveplo — — veš, prav v grlo.“

„Nič, grlo! Meni se zdi, da smotk s tako imenitnim naslovom ne znaš niti v zobeh držati . . .“

Dobravec se je branil, kakor je mogel, a splošnemu posmehu se ni mogel ubraniti.

„Ne, kumšija, gospod kumšija, to znamo mi, ki smo kdaj pri vojakih — v ‚cukerfabriki‘ ali kolomaznici — kadili še vse kaj drugega.“

„Jaz sem pušil najboljši duhan v Bosni, ko smo šli prevažat za vojsko provijant.“

„Jožko, ti si bil ob okupaciji tudi doli, seveda?“

„Poročnik! Toda kaj nam hoče to? Vi ste sami filistri. Nihče nima pojma, kako smo bili sinoči razžaljeni. Rus, ti ne veš nič, Dobravec nič in ti Janko, tudi nič. — Žalostno, dovolj žalostno!“

Molčé je motril vse tri obraze, obrazi pa njega.

Kumici se je zdel zrak soparen kakor pred bližajočo se nevihto, zato je smuknila iz sobe. Komaj so se zaprla vrata za njo, je zavpil Šenica:

„Smrt, smrt, gospoda moja! Smrtno sovražstvo sem prisegel danes temu modrokrvnežu iz Selišča. On, on, kdo pa je on? Ali se je česa naučil, česa naučil? Morda kaj zna razven bahaštva? Od matere se je naučil tistih pet laških besed, pri pijonirjih so mu zabili tisto malo nemščine, na katero je malo manj ponosen kakor na svoje zmage pri slabotnih ženskih . . . Jaz mu že pokažem, in mi vsi mu pokažemo, ako bomo složni in pa tihi — ko grob. Maščevanje je sicer grdo, a tukaj je potrebno. Zob za zob, glavo za glavo! Tukaj je dotaknjena tudi čast našega naroda, in to čast smo dolžni braniti mi vsi. Kdor je ne brani, temu ni prostora v naši pošteni družbi. Za to predlagam zopet „ex“, da izpijemo do dna v znamenje prisege.“

Mirno so zazvenčale kupice, mirno sta gledala kipa na popivajočo družbo, učitelja in Pavčič sta radovedno čakala, kakšno barvo pokaže nocoj Šenica; pajek je pa raztezal svojo nitkasto spretnost čez bitko na Kosovem polju.

Kmalu so zvedeli adjunktov načrt.

„Pl. Zagolli sam je pravil, da hodi zato tako lahko na Ogrsko po konje, ker ne plača železnice. Sporazumljen je s prevodnikom; temu vrže nekaj srebrnjakov, pa so

konji toliko in toliko cenejši nego drugim. Oba z bratom hodita po takih podplatih po konje. Sedaj pa velja: kdo bo tisti, ki naznani sleparstvo vodstvu železnice? Jaz ne morem; kakor veste, sem rezervni častnik in uradnik v javni službi: na takšnem družabnem stališču ne smem in ne morem. Mož se mora javiti z imenom in priimkom; za priče bomo že skrbeli.“

Kumica je došla prav na tihem, a še nikdar tako neprav ko sedaj. Šenica je umolknil in ostali čudeči se poslušavci tudi niso vedeli kaj reči: svetovati mogočni gospodarici, da jih za nekaj trenutkov zapusti, tudi ni bilo zdravo. Torej čakati . . .

Ali kumica, ki je bila tankega posluha in iz dobre hiše, je kmalu slutila, da tukaj nekaj ni prav, in je odšla. Pa ozračje se še ni očistilo:

„Hm, hm! Ko bi jaz ne imel otrok, katere bodo kleli zaradi tega z menoj vred še v grobu . . .“, pojasnjeval je Pavčič.

„Ko bi jaz ne bil oženjen in preobložen z otroki kakor vi, gospod prijatelj, brez premisleka bi prevzel ta posel.“

„Jaz tudi, ker bi bilo dobro delo“, dostavi Dobravec.

„A, kaj? Saj vem! Vidva sta v takih škripcih kakor jaz. Jediní Janko Pavčič lahko to učini. Njemu more stvar samo koristiti.“

„Zaradi poslanstva, misliš?“

„Seveda. S tem baš pomagaš narodni stvari. Zagolli je bil doslej slovenskemu napredku vedno nasproten. On bo uničen: izgubi plemstvo, socialni ugled in bo moral povrniti troške. Jeden protivnik manj.“

Vsem se je zdela lepa ta drzna slika končnega uspeha, a Pavčič nikakor ni verjel, da bi njemu utegnilo koristiti vohunstvo. Želeč se ubraniti za sedaj te stvari, je rekel:

„Veste kaj? Odložimo vprašanje za danes! Poznam moža, ki bo z nami, ker je pl. Franu tudi sovražen.“

„A, misliš Gregorija Zevnika?“

„Ne! Tega moramo pustiti na miru že zaradi volitve; ž njim nobene zveze!“

„No, in? — Ta mož je?“

„Poštar Slakar!“

„A-a-a! — Pa res! — Pa res!“

Kakor da bi bila poslušala skozi ključavnico, kdaj bo konec prizora, je kumica odprla duri, ljubeznivo nagnila drobno črnolaso glavico in poprosila: „Gospod pristav!“ — In vedno gladko počesana črnolasa glavica se je nagnila na drugo stran, kar je imelo pomeniti: „Gospod Šenica, nekaj se imava zmeniti tukaj-le zunaj, pa samo z vami!“

Pokrepčan na duši in na telesu je molčé vstal in šel za njo, ne sluteč, kaj ga čaka pod tistimi strmimi stopnicami, kjer so ležale še nepospravljene krogle prejšnje igre.

V tem času je Pavčič razlagal učiteljema velikanski pomen sinočnjega zajca, sinočnje pijače in sinočnjega razpora. Zabil ni tudi na podlagi lastne izkušnje in sedanjih razmer priporočati, kako bi učitelja lahko uspešno delala zanj. Na ta račun so složno trikrat pili in začeli odbirati uplivnejše volivce.

„Kaj pa Viktor Gorenjec, tvoj svak?“ dregne Rus Dobravca, dobro vedé, da si svaka nista posebno ljubezniva, in hkrati pogleda Pavčiča.

„Ni več za ta svet; od rojstva do danes se ni še preril do spoznanja: ali je plemič ali narodni demokrat.“

„I, kakšno pa je sploh njegovo prepričanje?“

„Ko je med narodnjaki, misli ž njimi narodno; ko je med plemiči, sanja o nekem zastarelem plemstvu po svoji materi, kar bi morali zvati neumnost; sploh pa je uverjen sam pri sebi, da nad slastno jed in izborno pijačo ga ni prepričanja na svetu.“

„Torej s tem ni nič!“

„Pridobiti ga je treba. Če obljubi, bo tudi volil; a jaz ga hvaležno odklanjam in ne maram za to breme. Rus, ti imaš več sreče.“

Zunaj so pele drugačne strune.

„Ali res, gospa?“

„Kaj pa kakor res.“

„Kdo vam je pravil?“

„To že zveste, gospod adjunkt“, mu je odgovarjala tiho in mehko. „Samo nekaj slovenskih knjig ji bodele sami izbrali. Saj veste, kaj ugaja gospicam iz takih rodbin.“

In gospa Ivanka se mu je tako ljubko smehljala, da se je Josipu Šenici začelo nekaj topiti tam okoli srca.

Te ženske umejo vse!

„Pa to komedijo smo imeli sinoči, a, a, a!“ Pristav je segel k malim brčicam, a to delo mu je danes uspevalo zelo slabo, zakaj njenim pogledom se ni mogel umakniti. Zdelo se mu je, da ga je postavila kumica pod drobnogled, kjer bi mu rada preiskovala srce.

„Kaj ste pa imeli?“

„Kar vam je pripovedoval Janko.“

„Meni nič . . .?“

Začel je že drugič sinočnjo povest in končal jo je še prej nego zjutraj sodniku.

Gospa je imela pozornejše uho.

„Ajte, ajte, pa res: škoda! A knjige bodele navzlic vsemu temu lahko posodili, kaj?“

„Bomo videli, bomo videli, gospa. Vsekakor pa lepa hvala, gospa, za sporočilo.“

„O prosim!“

Kumica je odšla zadovoljna v kuhinjo v svesti, da je vrlo dovršila svoj posel; pristav je pa stopal počasi in negotovo k družbi s takimi čustvi v srcu, kakor bi bila nevesča roka nenadoma dregnila v mogočno rastoče akorde njegovih citer. Nesoglasje ga je tako zmedlo, da je o belem dnevu otipaval, kje je kljuka v durih. Z očmi je pa še vedno iskal gospo Ivanko, da bi mu potrdila neprijetno sladko novico. „Hm, hm, ho, ho, hm!“ je ponavljal, da bi čim preje spravil v sklad notranje sile z neprijetnim položajem, kar se mu nikakor ni posrečilo.

Slednjič se vzbudi v njem nekdanji Josip Šenica.

Oprijemši se z obema rokama za kljuko premaga samega sebe in zmagovito stopi čez prag usteč stike, katere je nedavno čital in v večni spomin svojega samstva zabeležil v dnevnik:

Kad bi me za slobodu bojna truba u boj zvala, ti bi mene svojim plačem, svojim djecom zadržala, a ja možda još bi klono rad dječice i ženice, pa bi liep mi spomen osto, divan spomen kukavice.

„Ti? Ne da bi morda s tem menil mojo ženico! Meni pesem ni znana“, ga pokara Pavčič, in učitelja mu pritrdita.

„Kako bo vam znana? Vi niste panslavist, tudi jaz nisem, pa zatožen sem zastran panslavizma, zatožen in očrnjen, ker znam nekaj več slovanskih jezikov nego vsi birokrati naše dežele skupaj.“

„Živio, živio, živio! Gospodje prijatelji, predlagam na zdravje prijatelju, ki to tudi zasluži, zopet ‚ex‘.“ Ostali kos napitnice se je Dobravcu razblinil med govorom v kupico, kamor je gledal in polagal navdušujoče besede.

„Ex“ ni veljal. Rus je želel, naj se v to ime zapoje še: „Hej Slovani!“

In sonorni bariton Pavčičev jo je takoj ubral, s svojim predlogom propali Dobravec jo je vrezal čez, Šenica in Rus sta drgnila bas, kakor sta vedela in znala.

Bog je z nami, kdor preti nam, ga če Perun podreti.

„Tresk! Tako!“ potrdi Rus na sinočnji račun. „Kumšija! Ali ni prav tako? Tresk! Pa naj bo! Vrag ga vzemi, kdor ni naroden. Vse izdajice steri Perun!“

„Tresk!“ zapodi še Dobravec kupico ob tla, zato zleti pa še Pavčičeva v kot: ta se pa ni razbila, ker se je gospodarju zdelo škoda računa.

„Plačam jaz!“ zahrešči Šenica.

Ta hip se pa prikaže na vratih odločni in lepi obrazek gospe kumice:

„Ajte no! Ti zlomek ti! Si pa res obnodel. Bog mi grehe odpusti! Saj sem rekla, da te bo poslanstvo in Selišče popolnoma zmešalo! I, Bog vam daj pamet vsem skupaj!“ Rekši ugasi luč, vzame žveplenke, vrže

ključe od kleti po veži in odide jezno v kuhinjo, od koder je štiriperesna deteljica poparjena slišala trde korake gori po stopnicah na kraj hišnega miru in pokoja, v spalnico, katere duri so se tako odločno zaprle, da je Pavčič popolnoma obupal.

„Vraga, kaže, kakor bi bila gospa kumica pijana, ne pa mi“, priloži Rus, ki ni imel navade na odločnem mestu skrivati svojih mislij.

„Pst, kumšija!“ ga očetovsko posvari Pavčič; „to je itak že od sinoči, kaj hočete? Nekaj preveč uganjamo.“

Molče je vsakdo pobral svoje reči, kolikor jih je mogel doseči v temi, pobral tudi svoje ude in jih nesel na cesto. Voznik je godrnjaje napregal, ker ni utegnil izpiti še tisto malo kapljic, kar mu jih je pristav renčec privoščil.

Predno pa so se ločili, so si razdelili delo: dva morata ljudi nagovarjati za Pavčiča in jim obetati vse, kar bodo zahtevali, tudi železnico; morata zabavljati nasprotnikom, zlasti večnemu kandidatu in večnim kandidatom, ker nimajo gladkega jezika, ne držé z nižjim ljudstvom in hočejo s poslanstvom le sebi postaviti stol, s katerega bi mogli plezati više in više; oba morata pa gibanje obeh strank poročati časopisju. Rus je še nekaj dostavljal, kako bo za smotke, poštné znamke in pijačo, a Pavčič ga je sunil pod rebra: „Tiho! To se vse dobi.“

Navzlic vsem tem bojnim pripravam je Šenica domov se vozeč ugibal, katere slovenske knjige bi posodil Irenki. (Dalje.)

Na oknu . . .

Na oknu tiho si slonela,
zamišljeno v daljavo zrla;
a ko pogled si v me uprla,
si živo v lice zarudela.

Sedaj pa tvoj pogled žareči
ko ogenj v dnu srca me peče,
in iz spomina iti neče
obrazek tvoj, živo rudeči.

Narjan Pretko.

Uslišana.

(Novela. — Spisala *Pavlina Pajkova*.)

(Dalje.)

III.

Nemirni dnevi so se sedaj začeli za Nádico. Namah je pozabila vse svoje prejšnje želje in težnje, pozabila, da ponuja svet razveseljevanja in zabave. Kar čez noč je postala zamišljena. Trikrat na dan je klečala v iskreno molitev zatopljena pred svojim ljubim oltarčkom in častila svetnico, ki naj bi jo rešila iz te hiše. Da ne bi se pa dolgočasila s ponavljanjem istih besed, prizadevala si je podajati svoji molitvi velikokrat drugo obliko. V ta namen je obračala stavke, izpreminjala izraze in obžalovala, da ne zna več jezikov, v katerih bi opravljala svojo pobožnost.

Prve dni svoje devetdnevnice je še dvomila, bodo-li nebesa gledala na njo, ubogo siroto, zapuščeno in pozabljeno v oddaljenem kotičku sveta. A čim dalje je molila, čim bolj se je določeni obrok pobožnosti bližal koncu, tembolj sta rastla v njej up in trdnost, da bo njena prošnja uslišana. Temu se je pridružil važni opomin kuharičin, da molitev brez trdne vere nima veljave. Saj ni da bi morala takoj dobiti soproga, da bi se vsaj kaka prijetna izprememba dogodila v njenem življenju! Včasih pa, kakor se godi človeku, ki isto stvar preveč premišljuje, se je navzlic vsemu oglašal v njej dvom, da bi se v njenih razmerah kar v devetih dneh mogel najti ženin.

Pa ne samo po dnevu je bila nemirna, tudi noč ji ni prinašala nekdanjega pokoja. Odslej ni zvečer nikoli mogla zaspiti, ker baš tedaj je bila njena domišljija najbolj razgreta. V postelji ni molila, zato si je tembolj belila glavo z vprašanjem, kako ji neki svetnica pride na pomoč, in pa na kak skrivnosten način bo uslišala njeno prošnjo. Kje naj sreča svojega bodočega soproga?

Ali naleti nanj pri svojem romanju s kolesom po zapuščenih poljih in cestah, ali pa se nekega dne oglasi domači zvonček, ki je bil že zarjavel od dolgega počivanja, — in v hišo stopi zal mladenič, njen bodoči ženin? To vprašanje je bilo zanjo, sedemnajstletno deklico, važno dovolj, da se je ob njem vzbujala bujna domišljija. Zjutraj se je vselej pred navadnim časom vzbudila vsled notranjega nemira, ki jo je tudi med spanjem dražil in ji provzročeval zmedene, a vendar prijetne sanje.

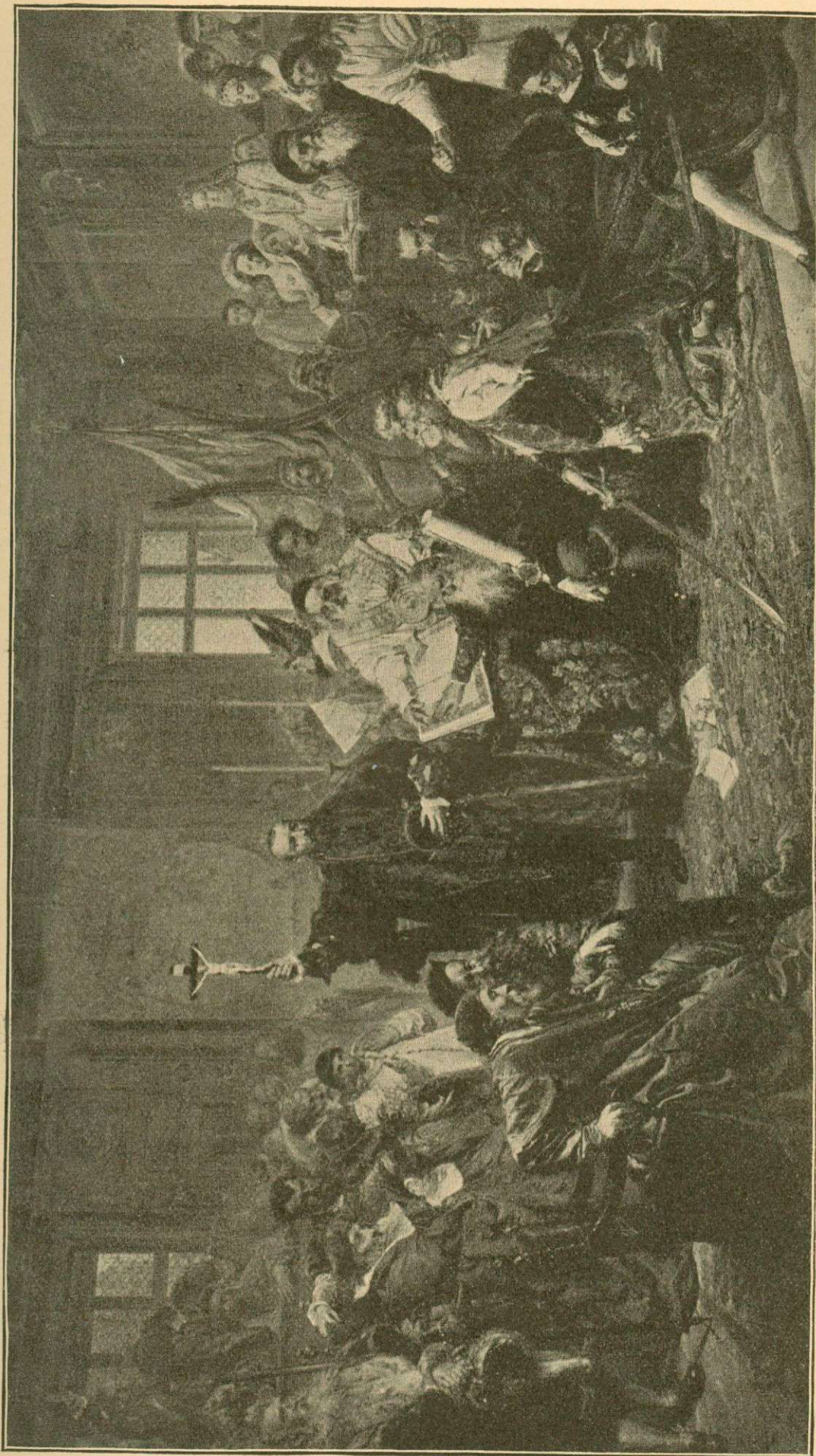
Ta razvnetost se je kazala tudi na njeni zunanosti. Lica so ji žarela, oči so se ji iskriale. Govorila je manj, premišljevala veliko, bila prijazna in potrpežljiva z domačini, kar ni bila dotlej njena navada.

In teti tudi ni ušla ta njena nenadna izprememba. Dejala ni ničesar, a bila je oprezna. V dekletu se nekaj kuha, mislila si je: zopet nova trma, nov naklep. In nabrala je debeli ustnici v posmeh, češ, dokler sem jaz tu, tvoje trme in trmice ne bodo nikoli obveljale. Ko bi bila vedela, za kaj je dekletu takrat šlo!

Brez zapreke, brez posebnih dogodkov je prišel zadnji dan Nadičine pobožnosti; njena razburjenost je bila dosegla vrhunec. Že ni več vedela, kako in s čim naj preljubi svetnici izkaže verno zaupanje in češčenje. Prižgala ji je še nekaj lučic, nakitila jo z vencem cvetic, katere je bila odparala s svojega poletenskega klobuka, ker ni bilo nikjer dobiti svežih. Nadiči se je dozdevalo, kakor da se ji je svetnica zato nasmehnila, in srce ji je jelo urneje bítí od veselja in hvaležnosti.

A moliti oni dan ni več mogla tako vztrajno in pobožno, kakor prejšnje dni. Bila je raztresena, nemirna, kakor bi kaj gotovega pričakovala. Letala je vedno k

oknu in pogledovala na cesto, ali morda ne čas se je ob tem pomikal leno naprej kakor gre mimo kaka znamenita oseba; poslušala večnost.

Slikal Jan Matejko.

Unija Ljublinska.

je, ali se oglasi domači zvonček, ali kdo potrka na vežna vrata. Upala je, dvomila je; „Dom in svet“ 1900, šte. 2.

„Peljite se na izprehod, da se vam živci upokojé“, svetovala je kuharica, kateri je

bila Nadica zaupala svoje notranje stanje. „Kar se mora zgoditi, zgodi se, ako se okoli vozarite, ali ako se doma z nestrpnostjo mučite. Pa tudi ni da bi bila vselej prošnja uslišana takoj prvi dan. Bog človeka večkrat izkuša, predno mu izkaže svojo milost.“

Nadici se je tudi tako zdelo; saj danes ni nič kazalo, da bi se moglo še kaj zgoditi. Poldan je že minul, a ne duha ne sluha ni še bilo o kaki rešitvi. Jutri, pojutranjem je tudi še čas, in ko bi bilo tudi šele v enem tednu, ne bilo bi prepozno. Nič se torej ne mudi, saj njena blagodušna svetnica je ne bo zapustila. — Tako se je tolažila. Nato je pogledala proti nebu, da bi videla, ali je vreme za vožnjo s kolesom. Cesta je bila suha, a nebo je bilo pregrnjeno s sneženimi oblaki.

„Bojim se, da bo sneg zapadel; neprijetno je voziti se po snegu“, reče dekleta kuharici. „Kaj pa ti misliš, Mica?“

„Pa ne hodite daleč, da se vam kaj ne primeri!“

Kuharičin opomin ni bil Nadici po volji; kaj bi se ji primerilo! Četrť ure pozneje je že dirjala po gladki zamrzli cesti ven iz domačega trga. Kakor vselej, spremljal jo je tudi sedaj zvesti Paša.

Drugikrat se Nadica ni preveč menila za srečajoče jo ljudi, saj so bili navadno ali kmetje ali domačini. Danes pa se je vznemirjala tako živo in opazovala s takim zanimanjem vsako bližajočo se osebo, da je ob tem pozabljala na kolo. In kolo se je nagibalo na levo in desno, zadevalo se ob kamenje in večkrat malone vrglo raz sebe svojo raztreseno voditeljico. Vsaka nasproti prišedša oseba je Nadici prinašala bridko prevaro. Kakor vselej tako so bili tudi danes te osebe ali preprosti kmetiči ali kmetiške ženice; o kakem gospodiču, o kakem junaku, ki bi jo mogel rešiti iz barbarskih rok varihov, ni bilo niti sence.

To je Nadico proti njeni volji dražilo in žalostilo. Nevoljna je dirjala naprej, ne meneča se za čimdalje temnejše oblake nad svojo glavo, popolnoma gluha za vsiljivo

lajanje zvestega tovariša Paše, kateremu dolgi izprehod v mrazu in skoro v temi ni kar nič ugajal. Iz neke neumljive upornosti je silila naprej, dasi je čutila notranji opomin, naj se vrne domov.

Začel je padati sneg, najprej tenek in redek; kmalu je naletaval debel in gost, kakor bi se kosovi volne sipali z neba. Nadica je kmalu imela pred seboj nepretrgano belo pregrinjalo, ki je oviralo, da ni videla niti ono malo ceste, kar je ni zakrival mrak.

Obrnila je kolo, da se napoti domov. Nekaj časa je z veliko pazljivostjo in po nagonu še precej srečno vozila; a ko je bil sneg čimdalje debelejši, potrebovala je vsega napora svojih močij, da je kolo rinila naprej. Bojazljivost ni bila slabost Nadičina; a sama v temni noči ostati pod milim nebom — ta misel je omajala tudi njeno pogumnost. Paša je taval poleg nje, njene zmrzle roke in otrple noge niso več mogle voditi kolesa; vsak trenutek je mislila, da se zvrne v kak jarek, iz katerega ne bo več vstala.

Komaj se je je lotil ta strah, že se ji kolo prekucne, in ona se zakotá v jarek. Ni se baš udarila, ker je padla na mehko, a zdelo se ji je, kakor da si je izvila levo roko, ker je v njej začutila žgočo bolečino.

Poskusila je vstati, a ni mogla. Pod njo in okoli nje je bilo vse mehko in mokro, nikamor se ni mogla oprijeti, zaporedoma se ji je spodrsnilo; zdelo se ji je celó, da se ob vsakem gibanju pogreza globlje.

Snežilo je neprestano; čutila je, da tudi njo zagrinja tanka snežena odeja; in kolikor je mogla, otresala jo je s sebe. Čutila je, kako ji moči pešajo, kako ji gine zavest, kakor bi se ji hotelo zaspati.

Navzlic temu jo je navdajal strah, kaj bo ž njo: ali bo mogla še vstati z onega mehkega ležišča, ali ji bo mrtvaška postelja. Spomnila se je sv. Ane in jo je skoro prosila ne več za prijetno življenje, ampak za srečno smrt: a njene misli so se hitro zmedle. Čudno ji je bilo tudi to, da ni bilo psa pri njej.

Čimbolj je potekal čas, tem manj je čutila mrazú. Mameč čut jo je prevzemal, čut

prijetne upehanosti. Poskusila je še jedenkrat gibati se, a udje so ji bili kakor jekleni; hotela je klicati na pomoč, a glas ji je obtičal v grlu. Naposled je do cela izgubila zavest.

IV.

Ko se je Nadica zopet prebudila, ni v prvem trenutku vedela niti, ali še leži v zasneženem jarku, niti, kaj se je ž njo godilo. Še predno je odprla oči, začutila je ob licu nekaj mehkega, vlažnega; vedela je hitro, da je to gobec njenega zvestega psa. Odprla je sedaj oči, a ob tem je njen pogled zadel objokani kuharičin obraz. Prijetna gorkota je prešinjala njen život; poskusila je iztegniti noge, gibati roke: udje so se voljno gibali.

Spoznala je, da je doma, v svoji postelji, živa in rešena. Pa kako je prišla sem? Ali pa je samo sanjala o onem groznem ponočnem prizoru, ko je medlela v snegu in mrazu? — A občutljiva bolečina v levem laktu in neki neprijeten pritisk na čelo sta ji pričala, da je njena nezgoda bila istinita.

Ko je Nadica izpregledala, je iz kuharičinih ust ušel vesel vzklik. Za njenim hrbtom pa se je stol odmaknil, in k postelji je stopil Nadičin stric. Popraša jo, kako se počuti, pa takoj jo začne karati zaradi njene neodpušljive lahkomišelnosti. V takem vrenu se je vozila okoli in tako daleč! Dobri mož se je hotel kazati posebno ostrega, pa Nadici se to karanje ni zdelo prehudo. A drugače jo je pozdravila odurna teta. Najprej jo je ozmerjala, potem pa ji še zapretila, da odslej ne bo imela nobene svobode. In kakšne nepravilike bodo sedaj zaradi njene bolezni! Da bo ona na stare dni prevzela vlogo usmiljene sestre in čuvajke bolnikov, za to ne čuti v sebi niti poklica, niti volje. In pa veliki stroški! Nesreča je namreč hotela, da domači okrajni zdravnik zaradi hude hripe ni mogel priti, ko so ga bili pozvali; nasvetoval je samo, kako naj se ponesrečeni v prvem trenutku pomaga in ukazal takoj brzojavno poklicati iz sosednjega mesta zdravnika. Kaj bo vse to stalo! tarnala je teta. Mestni zdravniki zahtevajo dvakrat, trikrat

večje plačilo nego selski; vrh tega bo treba plačevati vožnjo. Še več: mestni umetniki delajo tudi potrato z zdravili! In vse te stroške in te nepopisne sitnobe zaradi preširnosti slabo vzgojenega dekleta!

Ženska je bila kakor brez uma. Nič ni pomagalo, da jo je brat opominjal, naj bi vendar že nehala, češ da morata zahvaliti Boga, da nesreča ni še hujša, pa da se bodo stroški poplačali iz Nadičinega denarja; ona le ni nehala tarnati, dokler se ni utrudila. Nato je iz sobe gredé vrata za saboj zaloputnila s tako silo, da se je hiša stresla.

A stric je prijazno tolažil ubogo dekle:

„Da si le živa, Nadica! Kaj so vse sitnobe, kaj vsi stroški! Kadar pride zdravnik, ne bodi trmasta, ampak se udaj njegovim ukazom, da skoro ozdraviš! Upajmo, da ne bo nič hudega.“ In po prstih je rahlo šel iz sobe.

Nadica je ostala v sobi sama s kuharico.

„Mica, kako slabo mi je povrnila sv. Ana moje neizmerno zaupanje do nje! Kako neugoden uspeh je imela moja iskrena molitev!“ potoži Nadica. Njene oči so se ob tem bolešno ozrle v oltarček, ki je stal njeni postelji nasproti. „Kdo bi bil slutil tako žalosten konec! Še to malo dobrega, kar sem imela, bom odslej pogrešala, namreč zdravje. Leva rama, zdi se mi, je pohabljena, in čelo ste mi tudi zavezali: kaj se mi je zgodilo? O kakšna bom odslej! Ne, Mica, tvoj nasvet res ni bil moder.“

Kuharica je bila v zadregi. „Dan se ne sme hvaliti, ne grajati pred koncem“, dejala je tolažé. „Sicer vam niti sv. Ana, niti jaz nisva svetovali, da bi v snegu, in v vihri tako ravnali. Zakaj se niste takoj vrnili, ko je vreme kazalo na slabo? Da ste pa rešeni gotove smrti, to je vendar velika božja dobrot. Rana na čelu ni globoka, in izviti laket bo zdravnik pač lahko uravnal.“

„Res, kdo pa me je rešil iz jame, kjer sem bila skoro živa pokopana?“ popraša Nadica radovedno.

„Čudno je res, a vendar resnično, da vas je rešil vaš Paša. Sinoči po šestih je prišel domov, da se je kar kadilo iz njega.

Nogo je imel okrvavljeno, lajal je in cvilil, da smo takoj slutili nesrečo. Jaz sem se takoj spomnila vas in toliko da nisem omedlela od strahu. Svojo skrb sem hitro povedala gospodu. Gospod me ni takoj razumel, a gospodinja me je začela zmerjati. Zato sem letela na pošto, kjer sem vedela da imajo čile konje. Ko sem ondi povedala svojo slutnjo o nesreči, je bilo vse po koncu. Upregli so takoj konje in čez nekaj trenutkov smo podili v diru za Pašo, ki nam je kazal pot do vas. Naš trud in naše prizadevanje nista bila zastonj; zato ste sedaj zopet doma in sicer živi, četudi se dolgo niste hoteli vzbuditi iz svoje navidezne smrti. Skoro smo mislili, da ste že do cela zmrznili.“

Med tem pogovorom je prišel zdravnik iz mesta. Ogledal si je bolnico, preiskal njene roke, odvezal čelo in kmalu mogel povedati domačim, da ni nevarnosti; v dobrem mesecu, najpozneje v šestih tednih bo gospodična, ako se bo držala njegovih naročil, popolnoma zdrava. V postelji pa bo morala ostati najmanj štirinajst dni do treh tednov zaradi roke ali pravzaprav zaradi lakta, katerega bo treba devati med deske, da se sklepi zopet zvežejo in zarastejo. Čelo je dobilo tudi občutljivo rano, trebalo je bo lečiti, da ne ostane prevelik zarastek. Drugih neugodnostij pa, tako upa, se ni bati, razven kašlja in nahoda zaradi prehlajenja. Gospodična naj se zahvali le svoji čvrsti, zdravi naravi, da nasledki niso hujši.

Nadičino upadlo lice je vsled te izjave še bolj zabledelo. Oh, ko bi bila sedaj močna dovolj, kako bi se ustavila takemu trinoštvu! Zakaj trinogi so bili po njenem mnenju vsi zdravniki, kateri iz same neumnosti in zaradi ugleda trpinčijo uboge bolnike. Mesec in še več dni zapora zaradi majhne poškodbe! Pa kar v zavoj mora zakleniti itak bolečo roko!

A ni se mogla ustavljati; čutila se je tako oslABLJENO, da ni bilo misliti na boj. „Gospod zdravnik“, zaječala je samo, „menda

bodo zadostovali trije tedni. V treh tednih, menim, bi se dalo celega človeka skrpati, ne pa malenkostno roko.“

„Nisem vaju, da mi bolniki stavijo obroke“, odvrnil je zdravnik ostro, a se je vendar z zanimanjem ozrl na drzno bolnico.

„A kar ni pri drugih razumnih ljudeh navada, to je pri tem razbrzdanem dekletu vsakdanje“, pristavi hitro teta, v kateri je kipela nevolja, ker je čula, kako dolgo bo trajala Nadičina bolezen. „Kaj bo vse to stalo!“ mislila si je; „vse letošnje obresti njene glavnice se bodo uporabile za to bolezen!“

„Pomislite, kako hudo, hudo je celih šest tednov biti v tesni sobi“, zagovarjala se je Nadica nekoliko razdražena.

„Skrbelo se bo gotovo, da vam ne bo dolgčas“, tolažil je zdravnik. „Čitajte kaj lepega, obiščite naj vas prijateljice; pri čitanju in v prijetni družbi čas bliskoma beži.“

„Knjig, takih knjig, ki bi me zanimale, mi nečejo dati, prijateljic pa nimam in —.“

„Še teh bi potrebovala!“ seže teta v Nadičino pritoževanje; „prijateljice bi te še bolj izpridile, nego si že. Družbe imaš dovolj tukaj v hiši, in soba je prav kratkočasna, najlepša, kar jih imamo.“

„Prosil bi, da bi se bolnica ne vznemirjala po nepotrebnem“, poseže sedaj zdravnik vmes z odločnim glasom; „nekoliko mrzlice ima, treba ji miru.“

Teta bi bila rada še nekaj opomnila, a brat ji je namignil, da naj bo tiho. Zato se je izmuznila neopažena iz sobe.

Zdravnik je zavezal Nadici rano na čelu in sicer tako, da ji je ob jednom zavezal tudi jedno oko. Laket pa je namerjal obezati šele zvečer, ker ni imel dotičnih priprav pri sebi. Nato je zapustil bolničino sobo poleg ujca, ki je še odhajajoč dejal pomirljivo dekletu: „Le mirna bodi, nekaj primernih knjig ti že dobodem iz mesta.“ Zdravnika pa je poprosil, naj dobro skrbi za bolnico. Zdravnik je obljubil, da bo storil vse, kar treba storiti za takega bolnika. (Konec.)

Drobtine.

(Piše *Janko Barlé*.)

I. V božični noči.

V moji sobi je polmrak. Le nekoliko svetlobe prihaja z ulice od svetilke, katera gori ravno pod mojim oknom. Meseca ni, zdi se mi pa vendar, da miglja na temnem nebu nekoliko zvezdic. Morda se pa tudi motim.

Ležim. Hotel bi vstati, pa ne morem. Glava mi je težka, vroča, srce mi hitro utriplje, a udje so mi oslabeli. Bolan sem, in ravno danes, danes na sveti večer!

Upal sem, da do danes ozdravim, na take dni je človek nerad bolan. Nič. Bolezen se je šele prav razvila, in zdravnik pravi, da bom moral še dolgo ležati. A že sedaj komaj ležim!

Ravno pod menoj je soba za slugo. Jeden nateguje že nekoliko dnij nekako staro nardušljivo harmoniko. Menim, da bi hotel igrati neko božično pesem, pa ne gre. Vedno ista dva akorda, jeden ko harmoniko stisne, drugi ko jo raztegne; pa ko bi bila čista, naj bi še bilo: a harmonika je že romala kdo ve skozi koliko takih umetniških rok! In ta dva akorda poslušam v malo prenehljajih že nekoliko dnij; a nocoj, ko ima umetnik čas, poslušam ju kar neprenehoma. Mašil sem si že ušesa, a zastonj, čujem ju vendar in mislim, da bi ju čul, ko bi tudi oni doli prenehal, tako sta se mi že zarežala v moj spomin. Oj to je poezija, poezija svetega večera, katerega sem se tako veselil!

Tudi pesem se začuje, starodavna božična pesem, ta mi je milejša, čeravno so glasovi, kateri jo pojó, hripavi in preveč zategujejo. Pa naj bo, gotovo prihaja pesem iz veselega in zadovoljnega srca. Ona akorda pa ta jednolična pesem me naposled utrudijo, moje misli se množé, ali postajajo vedno

bolj nejasne in prehajajo naposled v poslušanje, oči se mi zapró in zaspim

Sneg naletuje, beli sneg. Cesta se vije čez goro. Telegrafske žice in pa dreves na obeh straneh ceste se drži ivje. To ivje mi je tako všeč in podaje zimskemu dnevu čarobno lepoto. In sedaj še sneg naletuje. Naj le, kaj bi bili božični prazniki brez snega!

Dobro jo mahamo in če je tudi zima, nam so lica rdeča kakor božična jabolka, a glava se je celo malo spotila. Majhni smo še, najstarejši ima komaj štirinajst let, pa vendar smo jo mahnili na počitnice peš, četudi je daleč čez goro. Voza nam domači ne morejo poslati, sami ga tudi ne moremo plačati, in kaj bi bili božični prazniki, če bi ne bili v rojstveni hiši? Torej na pot!

Z vsakim korakom smo bliže domu. Pač bodemo morali še mnogokrat prestaviti noge po sneženi cesti, doma pa le bodemo, če preje ne, tedaj, ko pade na zemljo prvi mrak.

Pozdravljajo nas vedno bolj znani kraji, srce hitreje utriplje in podaje novih močij utrujenim udom. Še nekoliko, pa smo v rojstveni vasi!

Zmračilo se je. Majhna okna kmetiških hiš se danes bolj svetijo ko navadno; vidim zlate orehe in srebrne leščnike, kako visé na okrašenem stropu; vidim vesele, zadovoljne obraze okrog ogromne javorove mize. A hitim naprej do domače hiše.

Vežna vrata so odprta, kakor da nekoga pričakujejo. Odprem počasi in stopim v mračno vežo. Oj, prav nič se ne bojim! Hitim dalje, potrkam na vrata. Veseli glasovi se začujejo v sobi, nastane nemir, začujem večkrat svoje ime, vrata se odpró in evo me med mojimi dragimi! Prav nič ni-

sem truden, prav nič nisem lačen, vesel sem, srečen.

Evo tam v kotu jaslice! Jaz jih sicer nisem delal kakor nekdanj, a prav take so, kakršne so bile preje. Čez nekaj časa pozvončka srebrni zvonček, vrata se odpró, in evo v drugi sobi sijajno razsvetljenega božičnega drevesca, a pod njim darovi, mnogoštevilni darovi. Aha, vidim že tudi svoje ime!

To je veselih vzklikov, to srčnega veselja, to pripovedovanja na ta večer, kateri je najlepši v celem letu. Kako hitro pač poteka čas v oni sreči! Jej, jej, saj se je že

celo zvon oglasil, treba se bo pripraviti za polnočnico!

Vzbudim se. Zopet ležim v svoji polmračni sobi, sam samcat; zbežale so od mene one lepe sanje moje mladosti. Le zvon se slovesno glasi v tihi, mirni božični noči, njegov glas sega v vsako srce, in čujem ga tudi jaz in tako rad ga čujem. Kakor da mi prinaša v srce mnogo, mnogo tolažbe, kakor da mi njegov glas osvežuje in ponavlja moje sanje in me prenaša v duhu k mojim dragim. In nič več nisem tako osamljen in otožen v oni lepi božični noči!

II. V mreži.

Opazoval sem večkrat dolgonogega pajka, kateri si je bil v kotu pri hlevu razpel svoje tanke mreže. Nitka pri nitki, umetno prepletana — najumetnejši pajčolan! Ob poletnih jutrih so visele na njem male rosne kapljice, in ko so prisijali na nje zlati solnčni žarki, zasijale so v najraznovrstnejših barvah, kar jih premore božja narava. Ono omrežje se mi je zdelo čarobna tančica, pokrita z drobnimi biserji in dragim kamenjem. A tam v kotu je čepel pajek, iztegnil včasih svoje suhorjave dolge noge, mreža se je potresla, in rosne kapljice so se izpreminjale zopet v drugih barvah.

Solnce se je pomikalo enakomerno na nebeškem obzorju, jutranja svežost je izginjala, rosa se je sušila, bilo je vroče. Tudi v zraku se je vse obudilo. Sfrfotal je pisani metuljček, mimo ušes ti je piskal nadležni komar, tam od cvetoče lipje je prihajalo brenčanje in šumljanje čebelic, po dvorišču pa so plesale muhe. Le pajek je čepel leno v kotu in se ni ganil.

Kar se je od nekod pridrvila lahkokrila muha. Butila je naravnost v pajkovo mrežo. Nekoliko nitok se je pretrgalo, a druge so se oprijele svetlih mušjih perutnic, členastih nog in kosmatih tipalnic. Muha se je prestrašeno vzdigovala z vso silo in zopet padala, izkušala prodreti omrežje in se ga

iznebiti, pa nitke so se je vedno bolj oprijemale, vedno krepkeje jo držale. Gori v kotu je pa malomarno gledal na njo pajek, češ, za tebe se ne bojim, da si le jedenkrat v moji mreži. In tako je bilo. Muha je od vednega poletavanja opešala, moči so jo zapuščale, pomirila se je. Ko se je malo odpočila, poskušala se je zopet osvoboditi, vendar zaman; kmalu je morala mirovati. Poskušala je še nekolikokrat pobegniti iz mreže, pa se ji ni posrečilo. Naposled jo je utrujeno spopala omotica. Tedaj se je pa zmagonosno spustil k njej doli pajek, veseleč se dobrega plena.

Večkrat sem gledal take prizore in opazoval pajka. Razne misli so me obhajale, in spoznal sem, da je tudi v človeški družbi po mestih in še več po deželi mnogo takih ljudij, kateri posnemajo pajka. Ljudje prihajajo sami, večinoma lahkomišljenci, k njim — po denarje, a v svojo pogubo. Trdo je njihovo srce, usmiljenja ne poznajo, dasi se delajo za največje dobrotnike svojih žrtev. Le jedna godba jim je mila, to je žvenketanje denarja, zaradi katerega njihovim žrtvam navadno boben poje mrtvaško pesem. Milo se mi je storilo, kadar sem katerega videl v njihovi družini; nehote sem vzkliknil: „Si že v mreži; jadona ti majka!“

Na pragu v življenje.

Padale so, padale snežinke,
kakor veše v zraku rajale . . .
Vstajale so, vstajale mi misli,
kot meglice v duši vstajale . . .

Spet ob mizo sem naslonil glavo.
Ti sočutno si me zrla, mati,
in z ljubečim govorila srcem:
„Sin moj, sin moj! Nehaj tugovati!
Jaz ne kažem ti nobene poti,
prav nobene. Sam izbiraj, sam!
Sam po poti hodil boš izbrani —
jaz bom morda sanjala že — tam“ . . .

In pogledal sem za tvojim prstom,
in pogledal lica tvoja vela:
komaj, komaj sem zadušil solzo. —
„Vendar nekaj bi prositi smela.“
— mirne h koncu rekla si besede —
„Sin moj! Stopi gori v sveti dom,
prosi, prosi, naj ti Tolažnica
pot pokaže pravo, reši dvom!“

Padale so, padale snežinke,
kakor veše v zraku rajale . . .
Vstajale so, vstajale mi misli,
kot meglice v duši vstajale . . .

Ali v srcu, v hrepenečem srcu
materin je lahni glas odmeval;
ali v srcu, v nepokojnem srcu
razorani njen obraz odseval.
Oj, te gube! Izmed njih sem mnogo
jaz nanizal ji na lica, vem.
Danes morda spet bi vzrastla nova . . .
Pa ne sme ti, mati! Ne!

Jaz grem! . . .

Padale so, padale snežinke,
kot metuljčki v zraku rajale . . .
Vstajale so, vstajale mi želje,
kakor iskre v duši vstajale . . .

Blažen mir je dihal po svetišču.
O, da dihnil bi za hipec vame!
Tukaj . . . tamkaj slike so prelestne
kot na tujca resno zrle name . . .

Jaz „cestninar“ sem postal za vrati.
Z novo silo materin je glas
zazvenel mi v prsih: Stopi . . . prosil!
Slike! . . . Ah, jaz moram mimo vas . . .

In kipele pred oltar so prošnje,
in zaupen jih je sklenil Amen.
Na obličju svetem Tolažnice
Vstrepetal je večne luči plamen . . .

Kot bi plula milost mi nasproti
vonj dehtel je z lilij, georgin . . .
Tiho . . . tiho . . . plaval skozi dušo
in priplaval do srca globin . . .

Da si takrat videla me, mati,
pomladila bi se tvoja lica;
ti zapela svojo bi predrago
pesem: „O Devica, Pomočnica . . .“

Padale so, padale snežinke,
kakor nade z boljšega sveta . . .
Vstajale so, vstajale meglice
in bežale z mojega srca . . .

Silvin Sardenko.

Zimski prizor.

F. Dobnikar.

Socijalni pomenki.

(Piše *dr. Ivan Ev. Krek.*)

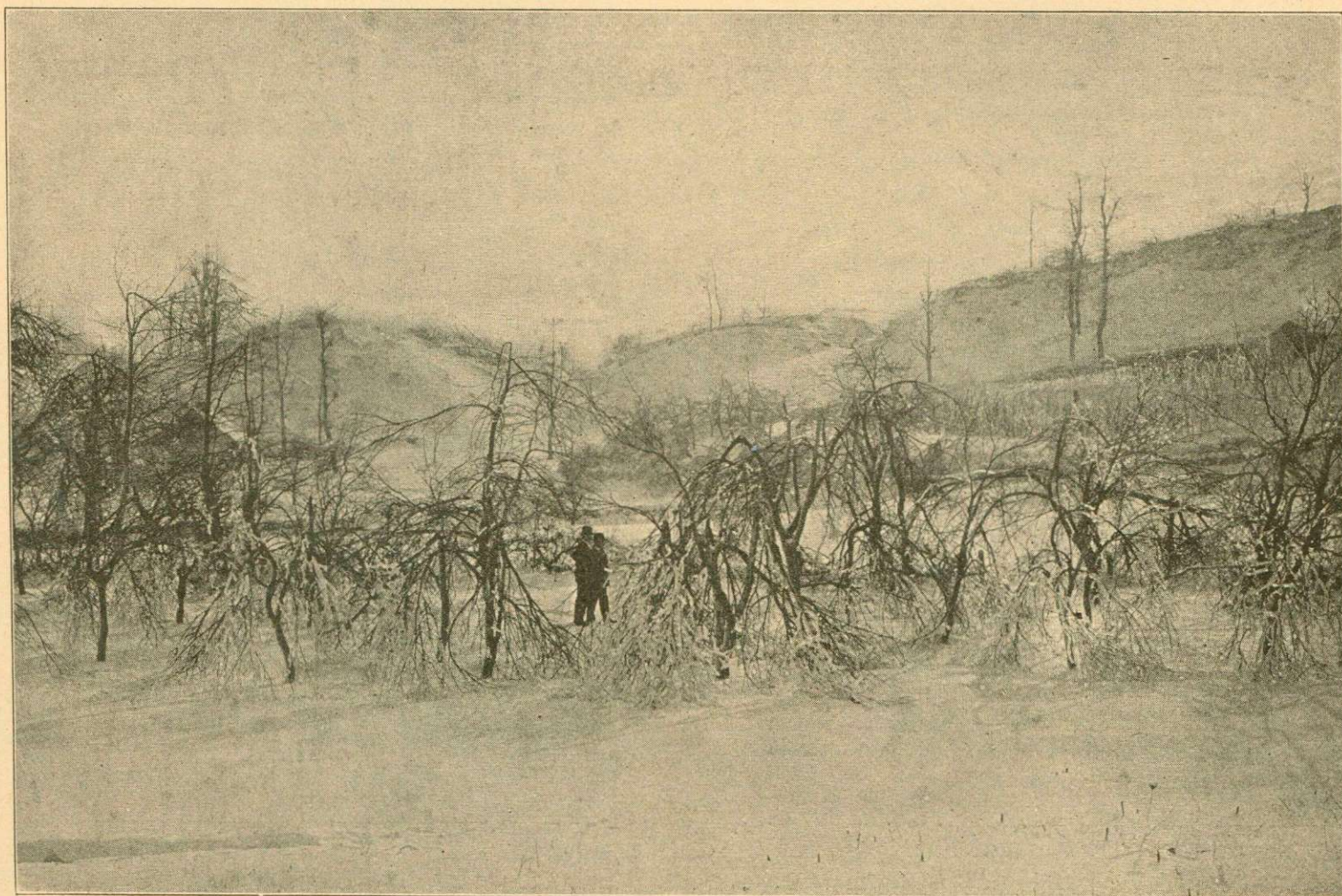
(Dalje.)

Sklepi londonskega shoda so ti-le:

1. Kmetiško vprašanje. Kmetijstvo trpi vsled kapitališkega izkoriščanja. To se more popraviti samo s tem, da se vse zemljišče

kmetiškim vprašanjem, naj se med seboj podpirajo.

2. Politično delovanje obsega vse oblike organizovanega boja, da si delavski sloj pribori politično moč in da izrablja za-

Žled na sadnem drevju na Pivki.
(Dne 15. grudna 1899.)

Fot. *R. Šeber.*

izpremeni v skupno last. V posamnih deželah je pa z ozirom na kmetijstvo toliko razlik, da ni mogoče določiti pravil, ki naj bi veljala za delavske stranke vseh dežel. Te naj pred vsem organizujejo kmetiške delavce proti njihovim izkoriščevavcem. V drugih stvareh pa se prepušča posamnim strankam, naj si izberó najprimernejšo taktiko in najboljša sredstva, da si pridobé kmetiško ljudstvo. Odbori, ki se pečajo s

konodajalne in upravne naredbe v državi in v občinah za svoje osvobojenje.

Tako delovanje je najvažnejše sredstvo, da se osnuje mednarodna socijalska republika. Delavci naj zato terjajo splošno in jednako volilno pravico za vse odrastle. Tudi ženske se morajo politiško organizovati. Socijalisti morajo nasprotovati vsaki kolonialni politiki, ker ta vedno podpira kapitališko oderuštvo.

3. Vzgoja in skrb za telesni razvoj. Kapitalizem brani proletarcem pre-skrbeti svojim otrokom potrebno telesno in umstveno vzgojo. Otroci in mladi ljudje jemljejo starejšim delo in s tem podpirajo kapitaliste. Zato zahteva socijališki shod:

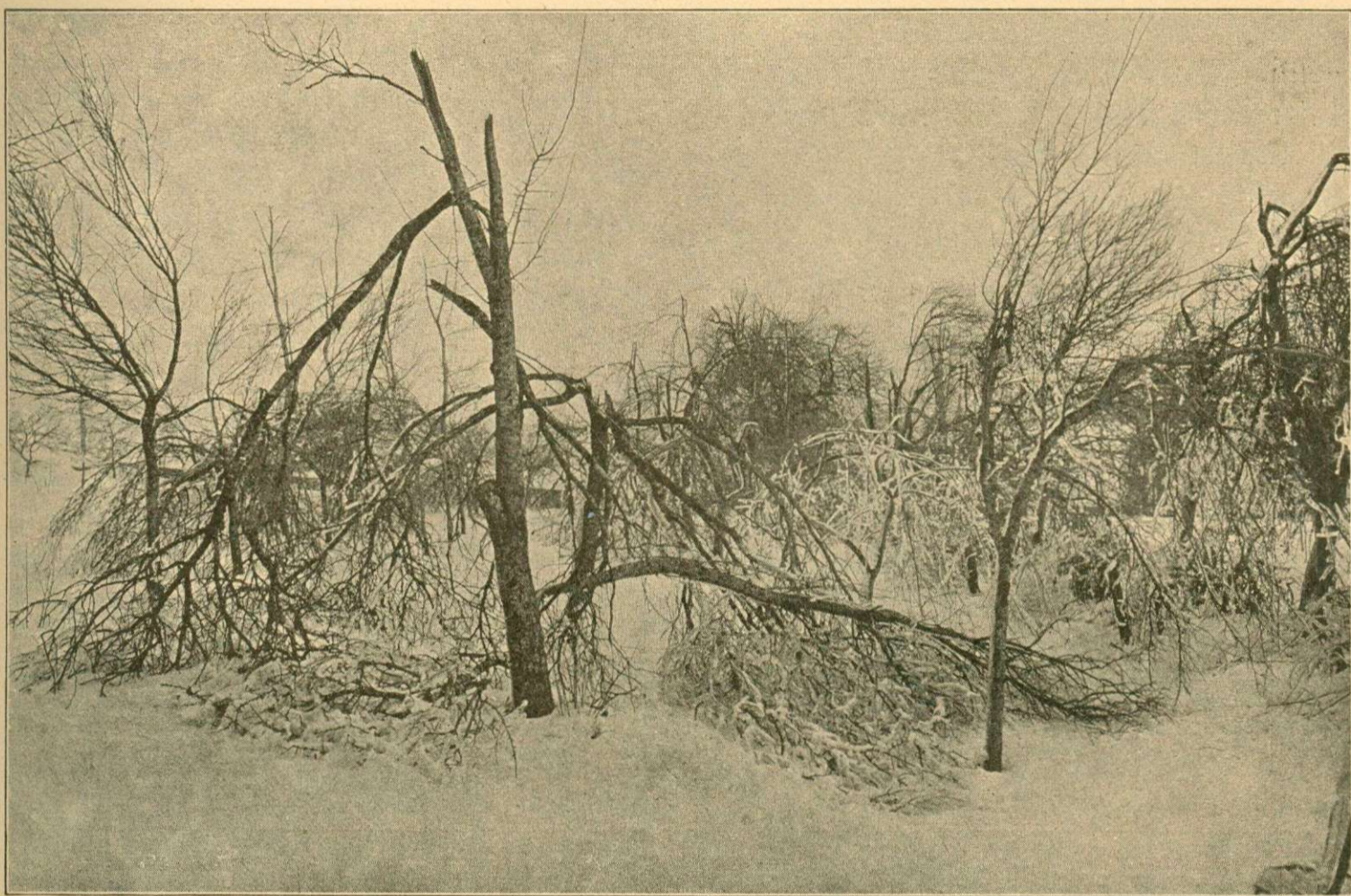
a) Povsodi naj se osnuje javen, popoln učni in vzgojni sestav, ki naj stoji pod demokraškim nadzorstvom in obsega vse vzgojne zavode od otroškega vrtca do vseučilišča. Pouk bodi absolutno brezplačen. Javne

d) Pod 18. letom ne sme nobeden na teden delati dalje nego k večjemu 24 ur; obiskovati morajo taki mladi delavci nadaljevalne šole.

e) Po vseh obrtnih deželah naj se varstvo za otroško delo enakomerno osnuje.

f) Zakoni za delavsko varstvo veljajo tudi pri tistih delavcih, ki doma izdelujejo blago za podjetnika.

4. Organizacija. Skupen mednarodni list še ni mogoč. Pač pa naj se osnuje

Po žledu poškodovano drevje na Pivki.
(Dne 15. grudna 1899.)

Fot. R. Šeber.

oblasti naj skrbé za stroške vseh učnih zavodov.

b) Učenci naj brez razlike, ali so ubožnih ali bogatih starišev, skupno obedujejo.

c) Najmanjša doba, v kateri se smejo otroci pustiti k delu v tvornicah ali v domačem obrtu, bodi 16. leto.

č) V zdravju škodljivih ali nevarnih podjetjih s ponočnim delom se ne smejo rabiti mladeniči pod 18. letom.

mednarodna pisarna v Londonu z odgovornim tajnikom. Da se pridobé ameriški izseljenci za socializem, naj se v evropskih pristaniščih in po izseljenskih ladjah razdeljujejo poučni listi o socializmu v Ameriki in izdá naj se navodilo za socijališke agitatorje, kako najlože organizujejo svoje rojake v Ameriki.

5. Vojno vprašanje. V tem oziru zahtevajo socijalisti:

a) naj se istodobno povsodi odpravijo stalne armade in naj se uvede ljudsko oboženje;

b) ustanové naj se razsodišča, ki naj razsojajo prepire med narodi;

c) če se nečejo vlade podvreči razsodišču, naj naravnost ljudstvo razsodi, ali je za vojsko, ali za mir.

Socijalisti se upirajo vsem tajnim državnim pogodbam.

6. Gospodarska politika. Delavci vseh narodov morajo skrbeti, da bodo občna družabna last vsa proizvodjalna, prometna in delilna sredstva, in da se organizuje proizvodjanje pod demokraškim nadzorstvom.

Kapitalisti se organizujejo v mednarodnih kartelih. Po ogromnih organizacijah so že dobili monopol čez petrolej, prejo, železo in druge stvari. Posamna strokovna društva in politiške organizacije ne morejo pomagati. Treba je, da se delavci mednarodno zvežejo; ustanové naj mednarodno agenturo, ki naj razkriva delovanje teh kapitalistiških zvez.

Kapitalizem s svojimi krizami mora pasti. Premogokopi, livarne, kemijske tvornice in železnice se že brez gospodarskih težav lahko spravijo v društveno last.

Delavci naj zato po posamnih deželah ukrenejo, kar je treba za to, da spravijo proizvodjanje v njihovih deželah družbi v roke in naj si med seboj poročajo, da bo delovanje enakomerno.

Potreben je tudi strokovni boj. Strokovne zveze so tudi političnega pomena, ker ustvarjajo organizacije. V strokovnem boju in v vprašanjih delavskega varstva morajo biti vsi delavci mednarodno jedini.

Za v prihodnje naj zlasti zahtevajo:

a) zakoniti osemurni delavnik;

b) odpravo domačega dela in delavsko varstvo za domači obrt.

c) popolno društveno in zborovalno svobodo.

V tem se morajo podpirati politiške in strokovne organizacije. Po strokovnih društvih se mora skrbeti, da se vsi udje vzgoje za socijalne demokrate. — Stavke

in bojkoti so potrebna bojna sredstva. Splošna stavka pa še ni mogoča.

Zlasti ti poslednji sklepi so pokazali, kako slepo zaupni so bili zborovavci. Med vrstami se bere, da se že skoro podere kapitališko proizvodjanje in da se je treba že resno pripravljati na socijališko družbo. Tri leta so minula od takrat in ob shodu nemške socijalne demokracije (l. 1899.) se je pojavila precejšna družba socijaliških veljakov, ki so poudarjali, da je vse govorjenje o tem, da bi se kapitalizem s svojimi krizami sam porušil, prazno, in da je upanje, češ da se bliža socijališki preobrat, jalovo.

Brez dvojbe se bodo pojavila ta nasprotja tudi ob letošnjem mednarodnem socijališkem shodu, ki bo zboroval v Parizu.¹ Pokazalo se bo, da vse pripravljanje na brzi razpad kapitališkega proizvodjanja žal nič ne pomaga in da so načrti o socijališki družbi še sila prezgodnji, četudi ne brezpomembni.

2. Socijalno gibanje v Ameriki.²

A. Prvi komuniški poskusi. Svobodna Amerika je v zgodovini socijalizma, komunizma in anarhizma najzanimivejši del sveta. Praktiški značaj ameriških prebivalcev se je namreč izkazal tudi v raznih socijalnih smereh. Teorije, ki so se v Evropi obravnavale samo v knjigah in listih, po shodih in v zbornicah, so v Ameriki našle dovolj prostora in svobode, da so se poskusile v dejanskem življenju. Celotno vrsto komuniških poskusov nam podaja zgodovina socijalnega življenja v Ameriki. Poglavitne izmed njih navajamo tu iznova, dasi smo jih nekaj v drugi zvezi našteali že svoj čas na platnicah tega lista.

1. L. 1774. je prišla „mati“ Ana See z Angleškega v Ameriko in je tu osnovala družbo Shakerjev Shakerji (tresoči se) so se imenovali zato, ker so se pri verskih

¹ Londonski shod je sklenil, naj se zboruje l. 1899. na Nemškem, in ko bi tam ne bilo mogoče, pa leto kasneje v Parizu. Tudi za pariški shod so anarhisti izključeni.

² Rich. T. Ely: The Labor Movement in America. New-York, 1886.

obredih s celim životom na razne strani gibali; njihova verska načela so bila prav za prav kvêkovska; zato so jim tudi rekali „Shaking Quakers (tresočci se kvekovci). Ana See je trdila o sebi, da ji je Bog razodel mnogo skrivnostij; njeni učenci so jo spoštovali kot prerokinjo in nadeli so ji celo ime „novi Mesija“.

Svet je tako slab, — tako je učila, — da ni vreden obstoja. Ljudje naj po krščanskih načelih živé ko bratje in sestre med seboj; ne ženijo in ne možé naj se, da čim preje izumrje človeška družba. See je umrla l. 1784; po njenih načelih so ustanovili njeni učenci več občin, kjer so živeli brez zakona v popolni skupnosti premoženja. Mati Ana ni naravnost učila komunizma; šele njen naslednik Jos. Meacham je tri leta po njeni smrti uvedel komunizem v shakersko družbo in ustanovil prvo komuniško občino na Libanonu v Kolumbiji. Udje so se pečali s poljedelstvom. Zametavali so zakon, zasebno last in vojsko. Njihovo število se je naglo množilo; kmalu so ustanovili še novih občin v Ohio, Massachusettsu, Kentucky in drugod. Sedaj jih je krog 20. Njihovo premoženje se ceni na več nego 12 milijonov dolarjev. Zato vedno bolj neradi sprejemljejo nove ude. Prvotno pošteno, vzdržno življenje je splošno že zelo propadlo; nasladnost in pohota je zašla tudi v njihove vrste. Priznavati pa moramo, da jih je vendar še med njimi nekaj, ki iščejo v mistiškem zaničevanju vsega posvetnega svojo srečo.

2. Nemeec J u r i j R a p p je s peščico svojih privržencev pribežal začetkom sedanjega veka iz svoje domovine v Ameriko in je ondu osnoval komuniško občino Economy blizu Pittsburga. Njegovi privrženci so se imenovali Harmonisti; skupno so obdelovali zemljišča in si pridobili veliko imetje. Nekateri jih cenijo na 40 milijonov dolarjev. Izprva jim je bil dovoljen zakon; kasneje pa so jeli živeti celibatsko. Njihovo število se je v času sila zmanjšalo. Tudi pri njih sloni komunizem na njihovih verskih načelih.

3. L. 1817. so iz Würtemberga prišli v Ameriko tako zvani s e p a r a t i s t i, ki

so se doma uprli uradni protestantovski veri, češ da zaradi nje niso ljudje nič boljši. Branili so se tudi služiti v armadi, ker so zametavali vsako vojsko. Ker so jih doma preganjali, so ubežali v novi svet, pridobili si velik kos zemljišča in ustanovili l. 1819. ondu pod imenom Zoar komuniško občino. Živé v rodbinah, delajo pridno; njihovo premoženje se ceni na poldrug milijon dolarjev, kar je za njihovo število krog 400 duš zelo veliko. Svoje krščanstvo sicer poudarjajo, vendar nimajo nič božje službe in mnogo manj mistiškega duha nego Shakerji ali Harmonisti.

4. Nemškega izvora je tudi komuniška naselbina v Amani, ki ima že sedem občin. Vse skupaj štejejo krog 1100 udov; v njihovi lasti je 25.000 akrov zemlje. Ustanovila se je ta naselbina izprva v Buffalu l. 1842; šele l. 1855. se je preselila na svoje sedanje mesto. Ti naselniki živé skupno. Zakon je dovoljen med njimi. Temelj njihovega združenja je verski.

5. Francozi so ustanovili na podlagi Cabetovega, v naših pomenkih že opisanega komuniškega romana „Voyage en Icarie“ (Potovanje v Ikarijo) in pod Cabetovim vodstvom l. 1848. naselbino, ki so ji dali ime Ikarija. V njej so poskusili uresničiti popolnoma na brezverskem temelju komuniško družbo. Izprva jim je šlo precej dobro.

6. Američani sami so tudi ustanovili več komuniških občin. Najznamenitejša je perfekcioniška v Oneidi, ki jo je ustanovil John Humphrey Noyes, sin znamenite družine in vrlo izobražen mož. Perfekcionisti so bili popolni ateisti. Ne samo v teoriji marveč tudi v praksi so se hoteli zlasti z ozirom na spolski razbor držati Darwinovih in Huxleyevih naukov. Prosto ljubezen so oznanjali in gojili, češ da je njihova občina velika, v ljubezni združena rodbina. Ostudno je bilo vsled tega njihovo življenje. Javno mnenje jih je obsojalo in naposled jih je začela vlada preganjati. Noyes je ubežal v Kanado, kjer je umrl dne 13. malega travna 1886. — Gospodarski je pa njegova naselbina dobro uspevala. Člani so se srečno

pečali ne samo s kmetijstvom, marveč tudi z raznovrstnimi obrti. Ob koncu je znašalo njihovo premoženje 600.000 dolarjev.

7. Druge ameriške komuniške ustanovitve se najložje delé v dve smeri: v Owenovo in Fourierovo. Oba ta dva moža smo obširno opisali v teh pomenkih. Robert Owen je prišel v Ameriko l. 1826. in po vplivu njegovih načel je nastalo najst komuniških občin. Od l. 1842.—1846. so Horace Greeley, Albert Brisbane, Charles A. Sana in drugi razširjali Fourierova načela. Na tem temelju se je ustanovilo 34 občin. — Splošno — pod raznimi uplivi — nekaj na verskih, nekaj na brezverskih načelih, nekaj premišljenih, nekaj naravnost pustolovskih poskusov — smemo reči, da se je v Ameriki osnovalo do dvesto komuniških občin. Sedaj jih je ohranjenih še 70—80. Njihovo premoženje se ceni na 25—30 milijonov dolarjev.

8. Fourierove falange so zlasti pomenljive, ker so izkušale združiti komuniško idejo z današnjim industrialnim napredkom. Uprav zato so našle v Ameriki mnogo prijateljev. Albert Brisbane je napisal o njih obširno knjigo z naslovom „Social Destiny of Man or Association and Reorganization of Industry“ (človekov socijalni namen ali združenje in preosnova industrije) in jo izdal v Filadelfiji l. 1840. V Novem-Yorku je izhajal poseben list New-York Tribune, ki je razširjal

Fourierove ideje. Posebno podjetja, ki so se osnovala v tem smislu, so vredna, da jih imenoma navajamo: Brook Farm, North American Phalanx in Wisconsin Phalanx.

Prva Brook Farm je živela šest let; izprva je dobro uspevala; nazadnje se je pa razbila ob neslogi svojih članov.

North American Phalanx (Severno ameriška falanga) blizu Red Banka se je ustanovila l. 1843; živela je do l. 1854.

Wisconsin Phalanx se je pričela l. 1844 in je trajala najdalje, a tudi to je končno razbilo nesoglasje med člani.

Komuniški poskusi v Ameriki imajo najrazličnejše izvore, a povsod se vidi, da so brez trajne stalnosti. Bodisi tisti, ki so se rodili iz koprnečega srca po resnici in pravici, katere ni moglo dati pusto protestantovstvo in so jo vsled tega iskali v sanjarskem misticizmu, bodisi tisti, ki so se osnovali, da bi služili najgršim strastem človeške narave, ali tisti, ki jim je uprizorilo razmišljanje o uredbi človeške družbe sploh, ali kakršni koli drugi: vsi so nastopili že s smrtno kaljo v sebi. Če jim je šlo gospodarski slabo, so brž propadli; prav tako so pa tudi ginevali, čimbolj jim je rastel gmotni imetek. Vsekakor pa pričajo o moči idej na človeško voljo in o tesni zvezi socijalnih razmer z umstvenim in nravnim življenjem.

(Dalje).

Huda nesreča na Notranjskem.

(Spisal A. D.)

Ne pomni sedanji človeški rod take nesreče na drevju, kakor je zadela v noči 14. na 15. grudna prošlega leta Pivko in Vremsko dolino na Notranjskem. To je katastrofa, ki se ne pripeti v toliki meri niti vsako stoletje. Ta katastrofa je t. zv. „žled“, kateri je pokončal v tej noči 95 % dreves v omenjeni pokrajini. Če se pomisli, da je prebivavcem v Vremski dolini sadje glavni

dohodek, od katerega je njih bore življenje jako odvisno, kdor je videl poprej te — skoro cele sadne hoste češpelj in jabolk in kdor pogleda sedaj to, tega mora biti groza. Veje leže vse prek po tleh in — kakor se iz slik vidi — sama osmuljena debela štrlé kvišku. Gozdi, kakor tudi gozdne nasadbe od pogoždovanja Krasa so trpeli velikansko škodo. (Glej obe sliki na str. 56. in 57.)

Kakor je samo na sebi zanimivo za vsakega sadjarja in sploh gospodarja ogledati si to nesrečo, tako je pa tudi presunljivo za vsakogar, ki to vidi.

Ta redki prirodni dogodek se je zgodil na ta-le način: 14. grudna je snežilo celi dan; o mraku pa je začel veti jug, in sneg se je izpremenil v dež. A po noči je pribril v spodnjih plasteh sever, in deževna voda je začela kar sproti zmrzovati. To se je godilo celo noč in v jutro do šeste ure. Vse severne strani poslopij so bile prevlečene s krasnimi kristalastimi tapetami, sploh je bilo veselje pogledati tiste dni poslopja. A veselje se je izpremenilo hitro v žalost, ko smo videli drevje čisto uničeno. Tudi drevesa so bila obložena z ledom in sicer vsaka veja 2—3 prste na debelo.

Kako težo ledu so morala drevesa nositi, vidi se iz tega: Stehtal sem vejico — pre-

mere 6 mm — z ledom vred je tehtala 140 dkg; ko sem jo oprostil ledu, je imela — 4 dkg. Veja 1 kg težka, je imela celih 34 kg ledú na sebi.

Lahko je torej umeti, da se je vse lomilo: lomile so se veje od debel, lomila so se drevesa kar čez sredo debla; druga je zopet ovilo, semtertje je celó drevo vzdignilo iz tal.

Lahko umevno je tudi, da je škoda velikanska; po 400 do 500 gld. imajo posamezniki škode. Prizadete so vse vasi v imenovanih dolinah, razven treh, ki so zavarovane proti severu.

Z drvi smo pač preskrbljeni za letos, saj imamo po 20—30 voz vej; neki posestnik je baje nabral v svoji hosti 70 voz polomljenih vej.

Pridejane slike so vzete iz sadnega vrta gospoda A. Domicelja v Zagorju.

Književnost.

Slovenska književnost.

Venec slovanskih povestij. Prevodi iz raznih slovanskih jezikov. II. V Gorici. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“ A Gabršček. 1899. 8°. Str. 173. Cena 1 K 10 h. — Knjiga obsega povesti, ki so bile že natisnjene v „Koledarju goriške nadškofije za l. 1898.“ in v podlistkih „Soče“ in „Primorca“. Najznamenitejše so: „Mati in sin.“ Dve pripovedki srbske kraljice Natalije (I. Mati. II. Pesem o kronanem detetu.) „Vsakdanji dogodki.“ Spisal Jan. Klecanda. „Ded Liben.“ Bolgarski spisal Ljub. Karavelov. „Na brodu.“ Povest Ljudmile Podjavorinske. „Zlatija, vojaška nevesta.“ Spival Ivan Lepušić. „O drtnik.“ Ruski izvirnik. „O Hiljakih.“ Iz ruščine. — Oblika teh povestij je različna, jezik iz večine pravilen. Tisk je prav prijeten očem.

Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar. IV. zvezek. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1899. 12°. Str. 260. Cena mehko vez. 2 K 40 h, v platno 3 K, pol usnje 4 K 20 h. — Povesti dr. Tavčarja smo v tem listu že dovolj označili. Glavni znaki so v vseh povestih isti. V 4. zv. so ti-le spisi: 1. Tiberius Pannonicus. (Slika ali črtica). 2. Kuzovci. (Kratka povest). 3. Vita vitae

meae. („Zgodovinska podoba.“) 4. V Zali (4 povesti.) Pisatelju ne odrekamo posebne vrste talenta za romantične povesti: a to je gotovo, da tudi v tej zbirki ni niti jednega spisa, katerega bi mogel nepristranski človek biti iz srca vesel. Najbolj so nam še ugajali „Kuzovci“. Pred vsemi značilna za našega pisatelja um in srce in teženje in delovanje je pa prva pripoved iz „V Zali“. Medvedar ima svojega medveda privezanega za nosnice na verigi tako, da mora delati in plesati, kakor se vodniku poljubi. Tako ima naš pisatelj na verigi privezane katoliške duhovnike in jih na obširnem prizorišču svoje bujne domišljije goni sem in tje, da mu plešejo in počenjajo, kakor se poljubi njegovi usmiljeni duši, a vedno v veliko zabavo gledavcev in bravcev. Kaj bi storili naši gg. učitelji, ko bi se — mutatis mutandis — o njih tako pisalo?

Dr. Fr. L.

Slovensko-amerikanski koledar za l. 1900. Izdalo in založilo uredništvo „Glas Naroda“. VI. letnik. Cena 25 centov ali 50 kr. avstr. veljave. New-York. Tisk tiskarne „Glas Naroda“, 109 Greenwich Street. 8°. Str. 103. — Poleg koledarske vsebine nam podaje: „Nastanek zvezne vlade ameriške“, „Božična sveča“, „Rokovnjači na zapadu“, „Črtice iz življenja

cesarja Franc Jožefa“, in razne druge črtice, smešnice in povesti, nekatere prav zanimive in dovtipne, n. pr. „Kako sem medveda vjel“, a tudi jako romantične, n. pr. „Moj stric“. Oblika ni povsem pravilna, vendar mnogo boljša nego v časopisu iste založbe, v „Glasu Naroda“. Vsekako kaže izdajatelj tudi pri „Koledarju“ čvrsto podjetnost.

Ilustrovani narodni koledar 1900. Leto XI. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celju. 8°. Str. 141. Cena eleg. vez. 2 K, broš. 1 K 40 h. — V zabavnem delu je novoletno voščilo po zaplembi (ker je državno pravdnštvo zaplenilo prvotno pesem), življenjepisi: „Marija Murnikova“, „dr. Jakob Ploj“, „Jožef Podmilšak“, „Blaž Potočnik“, opis „Vrhnika in nova železnična proga Ljubljana-Vrhnika“, nadalje par črtic, par pesmic in pregled važnejših dogodkov minulega leta. Tudi več slik nam podaje koledar, in sicer tri v barvah. Precej dobro je pogojen Gornji grad, „Vaja na glasovirju“ je tudi okusna, a „Čar cvetja“ kaže več blaziranosti kakor čarobnosti.

Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1900. VII. letnik (v 16°, 2 K) je letos zanimiv zaradi „Vrtnega koledarja“, lepih anekdot „Quodlibet“, koristnih svetov v „Bolezni in zdravila“, in običajne „Ocene slovenskih knjig za mladino in ljudstvo.“

Pratika za navadno leto 1900. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blasnikovi nasledniki. Poučna vsebina je ljudstvu primerna.

Hrvaška književnost.

Knjige društva sv. Jeronima za god. 1899.

Kakor vsako leto, tako opozarjamo tudi letos svoje čitatelje na knjige tega prekornostnega hrvaškega društva. Društvo je izdalo za l. 1899. štiri knjige.

1. *Ruša.* Pripovijest iz seljačkog života. Napisao Josip Zorić, župnik prozorski. 8°. Str. 108. — Zorić je plodovit pisatelj. Jeronimsko društvo je izdalo pred nekaj leti dve njegovi povesti: „Grof Borovački“ in „Segregacija v Jurjevici“, a v podlistku „Obzora“ je napisal tudi nekoliko obširnih povestij iz minulih let. Kdor bi Zorićeve povesti postavil pod kritično steklo, našel bi v njih pač mnogo nedostatkov. Giblje se premalo na realnih tleh, večina njegovih junakov in junakinj je vzor vsega dobrega in vseh krepostij; to so ljudje, kakršnih sploh med tem pregrešnim svetom ni; dejanje se zamotava, a naposled se vse po raznih slučajih razvozla prav srečno. In vendar narod Zorića bere in bere, priljubil se mu je ko malo-kateri pisatelj, ker mu umeva govoriti k srcu, izvabiti solze v očesih in vzbuditi pobožna, domoljubna in krepostna čustva. Mislim, da Zorić s tem več koristi, kakor pa da bi podal narodu povest, pi-

sano po vseh pravilih, a narod bi ostal hladen in ga morda celo ne hotel brati. Tako je tudi z Ružo. Vid in Luca Bilović sprejmeta v svojo hišo ravno na sveti večer ubogo popotno Stano z dvema otrokoma. Stana ostane v hiši, in njena hči Ruža se kmalo razcvete v lepo deklico. Bilovićev sin Nikola se vrne od vojakov in se zagleda v Ružo. Bila bi srečna cela hiša, da se ne vrne iz zopora hudobni sorodnik Blaž, kateri spletkari, tako da odideta Stana in Ruža od hiše, da ne povesta nikomur, kam. Naposled se vendar Blaž poboljša, a Nikola oboli, ali se v mestu snide zopet z Ružo, pa se tako naposled povest srečno dovrši z ženitnino in z boljšo bodočnostjo. Narod je že dobil to najnovjšo Zorićevo povest v roke in prebira jo z velikim veseljem, kar je znak, da je pisatelj zadel pravo struno.

2. *Život blašene Djevice Marije, presvete Matere božje.* Napisao dr. Josip Pazman. 8°. Str. 158. — S tem zvezkom je dovršil pisatelj svoje lepo delo o Materi Božji. Ta zvezek opisuje Marijino življenje od bega v Egipt do slavnega kronanja v nebesih. Ljudje bodo to življenje rajši prebirali nego življenje Jezusovo, katero je društvo pred nekoliko leti izdalo, ker je bilo premalo poljudno in pripravno za prosti narod. Pripovedovanje teče pisatelju gladko, jezik mu je lep in lahko umeven. Knjigo krasijo res lepe slike, le škoda, da se je tiskarna premalo zanje trudila.

3. *Uputa u ratarstvo.* Knjiga I. *Livadarstvo,* obradio Milan pl Eisenthal in Gospodarstvena uprava, obradio Oton Frangeš. 8°. Str. 152. Naslov pravi, o čem knjiga govori. Da so takove knjige narodu potrebne, pač ni treba omenjati.

4. *Danica.* Koledar i ljetopis društva sveto-jeronimskoga za prostu godinu 1900. — 8°. Str. 244. — Priljubljeni ta koledar, ki je letos tiskan v 48.000 iztiskih, — četudi je narod poplavila cela ploha koledarjev — prinaša prav zanimiv poučno-zabavni oddelek. Tu so življenjepisi pok. cesarice Elizabete, pok. kanonika Ivana Bošnjaka, pok. društvenega blagajnika dr. Jurija Dočkala in Ivana viteza Trnskega. Prav mične so „Sličice iz seljačkog života“, katere podajejo v lepi obliki mnogo zdravega zrnja. Povest: „Bog svojih ne ostavlja“, katera je prevedena iz nemškega, ne bo pač nikogar ogrela. Bolja je Lepušićeva povest „Dobričina Mišo“, a prav primerni so Šafranovi sestavki: „Gdje nam je živa vjera?“ in „Lijepa naša domovina!“ Tu je še več poučnega in zabavno-šaljivega gradiva. Pozna se pač tudi tukaj ona bolezen, katera tudi nam ni neznana, a zove se: pomanjkanje dobrih pripovednih pisateljev. Tu je samo dvoje mogoče, ali se pisateljem neče pisati za narod, ali je pa pisati za narod res tako težko! — — —

Društvo sv. Jeronima šteje sedaj 14.389 členov. Dosmrtni člen je, kdor plača jedenkrat za vselej

10 K, a letni člani plačajo jedno K na leto. Naj bi se to koristno društvo vedno bolj in bolj množilo.

Ź. Barle.

Hrvatske narodne pjesme. Knjiga treća. Junačke pjesme (Muhamedovske). Uredio dr. Luka Marjanović. Str. LVI + 672. Velikanska zbirka narodnih pesmij, katere izdaje „Matica Hrvatska“, lepo napreduje, ker mora vsakdo priznati, da tako monumentalno delo potrebuje sila časa in dela. Tretja knjiga, katera je pred kratkim zagledala beli dan, prinaša junaške pesmi muhamedanskih Hrvatov. L. 1886. je imela Matica zbranega že obilo gradiva, a od teh pesmij ni imela še nobene. Poskrbela si je za narodne pevce, dobila jih je devet in od njih zapisala 272 pesmij z 217.000 vrsticami. A če se tem prištejejo še one pesmi, kar jih je dobila od nekaterih svojih prijateljev, zbrala je 320 muhamedanskih pesmij z 255.000 vrsticami. Zares ogromno bogastvo in veličina narodne pesmi! Nekaj posebnega so ti narodni pevci, kateri si s svojo pesmijo navadno kruh služijo in pojó, ali bolje, recitujejo pesmi, spremljevaje jih na tamburi z dvema strunama. Prvi pevec, katerega je Matica l. 1886. v Zagreb dobila, bil je neki Mehmed Kolak-Kolaković iz okolice Bišća na turškem Hrvatskem. Bil je to jako zanimiv mož, nekaj čez 50 let star, visoke postave, zagorele barve, močnih brk in obrvij in velikih, prikupljivih očij. Ondaj mu je živela še slepa mati, devetdeset let stara. Kako je mater spoštoval, svedoči to, da mu je morala ona reči, da naj gre v Zagreb, ker je obljubil. Če bi bila ona rekla ne, ne bi bil nikakor šel. Kolaković je zadnja leta povsem osiromašil, tako da ni dobil dva do tri mesece štirih novčičev, da si kupi duhana. Bil je ne navadno bistroumen in odkritosrčen človek in povedal tudi raznim begom resnico v obraz, vendar so ga oni zaradi njegovih pesmij spoštovali. Po naključju je dospel nekoč k begu, kateri je odšel med razbojnike. Beg harambaša je kmalu spoznal, da je Mehmed pametna glava, pa mu je obljubil na mesec 50 cekinov, če stopi v njegovo družbo. No Mehmed mu je na to odgovoril:

„Ne mogu, beže, i ne smim.“

„Jer ne smiš?“

„Imam rdjava druga.“

„Ostavi toga druga!“

„Ne mogu ga ostaviti.“

„A ti ga ubij!“

„Ne more se taj drug ubiti, ne ima ni puške ni noža zanj.“

„Vrazi te nosili! Dë reci, kakav je to drug!“

„Moj kašalj.“

„Turske mi vire, ti nisi za moju četú. Tvoj bi kašalj izdao i tebe i mene!“

Človek se čudi, kako morejo ti narodni pevci ohraniti v svojem spominu toliko množino zelo ob-

širnih pesmij. Drugi pevec Salko Vojniković Pezić je narekoval sam v Zagrebu čez 80.000 pesemskih vrstic.

Muhamedanske junaške pesmi so v glavnem take, kakor so druge hrvške junaške pesmi. Marjanović jih je razdelil po krajih, kjer se dejanje vrši, v dve glavni skupini: v ličke (Lika) in v ungjurske (Hungaria, Ungjur). Večina teh pesmij je postala v času dolgega vojskovanja podjarmljenih kristijanov za osvobojenje izpod turškega jarma, a po dejanju je malo pesmij starejših od 150 let. V pesmih ni obče patriotske ideje, katera bi delala junake, bolj se opaža verska ideja, pa tudi ta ni povsem jasna. Junaštvo na turški strani se preobilno vzvišuje, a na krščanskem junaku se le malokdaj priznava. Pevci so povsem prevzeti od prepričanja, da mora polmesec gospodovati nad križem, pa to potem prenašajo na pojedine junake. Cesar (Bečanin — cesar, kruna — Bečanin — na Dunaju) — ko zastopnik krščanstva ima pod seboj sedem kraljevin in ravno toliko kraljev, med katerimi se posebej imenujeta kralj lehovski in moskovski. Turški car — ko zastopnik muhamedanskega sveta — gospoduje pa nad šesterimi šahi na vzhodu in nad Bosno. Bosna in Bošnjaki — od koder so ti narodni pevci doma — so seveda caru najbolj zvesti, in če potrebuje v veliki sili kakega junaka, se ta gotovo v Bosni najde. Zanimivo je tudi to, da se podložniki dunajskega cesarja imenujejo tudi Kranjci, Kranjad ali Kranjadija (kličejo jih tudi: kauri, vlasi, španjuri in nimci) n. pr.

Izvadio španjursko odilo,

Što ga nose Kranjci po Kotarih.

Ima Kranjca kô na gori lista.

Biže Kranjci na četiri strane.

Sva se kranjska zemlja zapalila.

Kranjcem so še do nedavna imenovali na Hrvatskem vsakega tujca, pa še celo Hrvate iz gornjih krajev imenujejo v Slavoniji Kranjce. V teh muhamedanskih pesmih se spominja tudi Turjaški, katerega kličejo izkrivljeno Ošprgan (Auersperg). V tej knjigi — sledi še jedna — je priobčenih na 576 straneh velike osmerke samo 25 pesmij, pa so redke pesmi, katere ne štejejo čez 1000 kitic. Pesmij ne bom posebej omenjal, ker bi to malo koristilo. Najbolje je, če jih vsakdo sam bere. Pesmi se malo težko razumijo radi preobilnih turških besed, no, izdajatelj je vsaki pesmi napisal kratko tolmačenje in dodal prav obsežen in rabljiv „tumač turskih i inih nepoznatih riječi“, za kateri mu bo vsak čitatelj prav hvaležen. „Matici Hrvatski“ pa čestitamo na lepem in tako potrebnem izdanju hrvaških narodnih pesmij in želimo, da bi bilo celo delo v ponos hrvaškemu narodu in občudovanje tujemu svetu čim preje dovršeno.

Ź. Barle.

Glasba.

„*Glasbena Zora*“, katero dné 16. vsakega meseca izdaje g. Fr. Gerbić v Ljubljani, je dokončala svoje prvo polletje s šestim zvezkom. Ko jo je začel izdajati, obljubil je g. Gerbić v vabilu, da bo „*Glasbena Zora*“ „skrbela v prvi vrsti, da bo donašala za naša pevska društva dovolj novega gradiva, istotako pa tudi skladbe za solo-petje, za klavir itd.“ Reči smemo, da je „*Glasbena Zora*“ ostala zvesta svoji obljubi. Prinašala je različne skladbe, primerne raznim okoliščinam. — Največ je moških zborov. Letnik je otvoril Gerbićev krepki zbor s čveterospevom: „Pevski poziv“; od g. urednika so še moški zbori: „Tak si lepa“, „Slavček daj mi...“, „Ni je drage“. Izmed znanih imen smo srečali med zbori g. dr. Benjamina Ipavca, ki je zložil čveterospev „Kaj ne, da čuden sem?“, ki pa precej zaostaja za drugimi njegovimi skladbami, L. Pahorja „Poslancem“ in pokojnega Avg. Lebanova „Podoknico“. „*Glasbena Zora*“ je vspodbudila nekaj novih močij, da so stopile pred glasbeni svet v javnost. J. Bartlov ljubki zbor „Moja Domovina“, J. Vaudov „V slovo“ in Ferd. Juvančičev „Pastir“ se gibljejo še popolnoma v tiru in slogu Ipavčevih in Nedvėdovih zborov ž njih narodnimi, okroglimi solo-partijami. — Na drugem mestu nam je omeniti mešane zборе. Gerbićevo „Žitno polje“ s svojimi značilnimi izpremeni in njegova „Kaj iščeš, tu lovec!“, Jos. Pavčičevi „Njega ni!“, „Ženjica“ in „Sam“; J. Hladnikov spev „Bleškemu jezeru“, Al. Sachsa „Vijoličin vonj“ so v marsičem pozornosti vredne skladbe. — Tudi za soliste je poskrbljeno. Dr. Ben-

jamin Ipavec je priobčil svojo „Podoknico“ iz opere „Teharski plemiči“ in nežni spev „Je pa davi slanica pala“, res ljubko vinjeto, ki naslika čustvo s par potezami ko kak secesijoniški slikar boljše vrste, Jos. Procházka pa v solo-spevu „Tak si lepa“ ravno nasprotno izrablja vse možne ritmične, harmonične in melodične izpremene. Gerbićev spev „Kakor dih“ zaključuje polletnik -- Slednjič obsega „*Glasbena Zora*“ tudi dve klavirski točki Gerbić je zložil „Sundečić-koračnico“, ki pa nima prave rezkosti, katera je potrebna za to vrsto skladb; bolj nam je ugajala „Salonska Mazurka“. — Gerbićeva „*Glasbena Zora*“ obeta torej res ne le z besedo, ampak tudi z delom, da nam ohrani živo zanimanje za glasbo. Gerbić je še iz stare glasbene šole. Tudi „*Gl. Zora*“ nima onega modernega značaja, ki se je že sporadično tudi pri nas pokazoval tu in tam v glasbi, ne da bi mogel prodreti. „*Gl. Zora*“ nam peva tako, kakor smo vajeni še od Nedvėda sem. Stare glasbene oblike, v katere so vlti narodni motivi, z opevanjem ljubezni, v onem duhu, ki sta ga gojila v pesništvu Jenko in Stritar, ostale so v „*Glasbeni Zori*“ skoro neizpremenjene. Mi nismo prijatelji novotarjenja, a želeli bi vendar, da kaka sapica iz velikih viharjev nove dobe dihne tudi v naše glasbenike in jih napoji z novimi idejami. „*Glasbeni Zori*“ želimo, da ji naročniki in sotrudniki pomorejo iz sedanjih skromnih razmer do čvrstjega razvoja. Naročnina (za pol leta 3 K) in skladbe se pošiljajo uredniku in izdajatelju g. Fr. Gerbiću v Ljubljano, Turjaški trg št. 1.

E. L.

Časopis.

Dne 1. pros. t. l. se je začela v Avstriji kronska veljava.

Dne 1. pros. se je na podlagi zakona Zagreb povečal. Pridruženi so mu ti kraji: Laščina in Maksimir (130 hiš in 839 prebivavcev), in občina Žitnjak z 59 hišami in 374 prebivavci.

Dne 1. pros. so se poročale iz mnogih krajev tirolskih povodnji zaradi južnega vremena.

Dne 1. pros. je v angleško-burski vojski angleški polkovnik Pilche premagal malo četo Burov pri Sunnysike blizu Bellmonta.

Dne 2. pros. je v angleško-burski vojski angleški general French neuspešno napadel Colesberg in izgubil 150 mož in osem častnikov. Tudi an-

gleški general Gatacre se je pri Molteni nesrečno boril.

Dne 2. pros. popoldne je umrl v Gorici kanonik Štefan Bensa, star 71 let, nadškofijski kancelar in priljubljen duhovnik.

Dne 3. pros. je umrl ruski pisatelj Dimitrij Grigorovič v Petrogradu v 76. letu. (Spisi: „Anton nesrečnež“, „Mati in hči“, „Štirje letni časi“, „Mačka in miš“, „Šola dobrotljivosti“.)

Dne 3. pros. je začela posloovati posredovalnica za delo v Ljubljani.

Dne 7. pros. so Buri krepko napadli generala Whitea pri Ladysmithu.

Pogovori.

(Dalje.)

G. I. A. v K. Prav so dejali Vaši znanci, da jim je všeč Vaša pesmica. Tudi mi takisto pravimo, vsaj kar se tiče vsebine in tehnike. Samo rime so preproste, in v peto kitico so tiste „solze“ prišle tako nepotrebno in nepripravno, da bolj pokončujejo v človeku utisek nego da bi ga krepčale. — Da! dobra je drugače Vaša pesmica, in želimo, da bi z vajo in posebno s pazljivostjo mogli takih dobrih nauk v lepi obliki mnogo dati, kakor je v tej pesmici v zadnji kitici:

Če bi stariše zgubila,
v večnosti jih vsaj dobiš:
po nedolžnosti — zgubljeni —
pa se le — zastonj solziš!

G. A. O. v N. — *Jeremija*. — „Ker ste tako dobri, da dajete prostora v svojem listu pesniškim prvencem, me je osrčilo, poslati jedno svojih pesmij v blagohotno oceno.“ Če je ta pesem res Vaše delo, potem se nam zdi, da ste premladi za take pesniške „motive“. Prav sumnivo se nam vidi, da bi bili to „zložili“ sami; hitro ne moremo reči, kje smo to ali vsaj jednako brali. Če je temu tako, potem Vas prosimo, da uporabljate svoj prosti čas boljše kakor s takim delom. Ako pa se motimo, prosimo pojasnila.

G. R. G. Iz Vaše pesmi povzemamo, da ste mladi, ko pravite: „Saj ljubim že mlad.“ Lepo je, da mladi že ljubite svojo „mater Slavo“ in se navdušujete za njo. Toda prav posebno zadovoljna in povsem oveseljena ne bo „mati Slava“ z Vašo pesmico. Oblika bi že bila, — ako izvzamemo zopet tisti apostrof, in pa tu in tam rimo: ljubim — oskrunim, — to pač ni rima; otrók — otrók je pak dovolj čista rima, kaj ne? Motivacija, da jo „ljubil bom večno“

deklico nesrečno,
saj ljubim že mlad . . .

se nam zdi malo pesniška, pa tudi v praksi ni zmerom trdna. Mladi so se navduševali za „Slavo“, stari so ji pokazali večkrat hrbet že v življenju, kaj šele: „večno“. Če bode pa izpolnili besedo, toliko lepše za Vas. Zdravi!

G. A. D. v S. Vaša „Jože, Janče in Mina“ je pesem 29 kitic. Veliko besedij — veliko govorjenja, a malo mislij. Sicer moramo pohvaliti Vašo dobro voljo, pa tudi Vaš trud. Za „Dom in svet“ pa ni zrela. Veliko nedostatkov je v merilu; tudi nekatere rime so precej okorne, nekaterih

pa sploh — ni. Poučna pa je Vaša pesem tako, kakor n. pr. A. Hribarja „Županova Minka“, samo morebiti še bolj „po domače“ prikrojena. Denimo semkaj samo zadnjo kitico, da bravci nekoliko spoznajo vsebino te „pesmi“ in kolikor toliko obliko:

Tak zgodi se vsem dekletom,
k' ponoč s fantom govoré;
ko pa pride čas možitve,
nobén'ga ženina ne dobé.

Tako je — in naj si „vzamejo dotične k srcu“!

Atanazij Samovič. Ime že pomenja nekaj, — in takih si mladi naši pesnjki znajo dobiti, ko bi ne vem kaj bilo. Pa imena pustimo, glejmo na delo teh imen. Dve Vaši pesmi imamo pred seboj. „Bolana hči“, nekaka balada, in druga „Legenda“. Ideje ne manjka ne prvi ne drugi. Manjka pa obema prave dikcije. Mlada hči bolna leži, mati jo tolaži in hoče z zelmi očaranje pokončati, „potem bo cvetel ti spet obraz In z usten bo smrtni zginil mraz (!); Mladeničem spet boš dala nad, Kot kmetiču daje jih spomlad“. Malo čudna se nam zdi taka mati, da hoče imeti zdravo hčer zato, da bo „mladeničem (ne jednemu samemu) spet dala nad“. — Zato ji tudi odgovori hči: „Ne sanjajte, mati, mi tako, Za mene zdravila več ne bo“, ker „Ki ljubil me, mati, je od srca, Je v vojski podrla ga smrt na tla“. In res umrje. „A pride nazaj mladenič jak, Za hčerko na holmu ves gorak“ . . . Ko zve, zakaj je umrla: „Cvetic je na grob ji šel sadit, In s solzami hodil jih je kropit: Nalašč so ti rekli, da padel sem, Da družega vzameš, oh saj vem“. Ta-le „oh“ je jako bolesten, ker: „Ihtel je mladenič, žaloval, užaljeno (!) dušo Bogu dal“. No, ko bi bila oblika lepa, bi Vas radi pohvalili. — Pri drugi se ne moremo načuditi spretnosti, s katero je skoraj dosledno pesnik sekal vrstice; poglejmo:

Sta Janez in Jezus še mlada po
trati igrala,
v nedolžnem otroškem veselju med
sabo igrala.

Cvetic je Janez nabiral, ž njih
spletal venec,
in Jezusu milemu deval ga
okrog senec itd.

No, to je vsaj nekaj novega, čeprav bi Vam skoro povedali neko prav trdo analogijo k Vašim vrsticam. Pa misel je lepa:

Za Jezusa ni Oče nebeški ničesar ustvaril:
vse za človeka; le človeka samega za njega:

Kar vidiš, dé Jezus, stvarij
tu krog sebe,
za tebe je Oče jih moj ustvaril, za
mene pa — — tebe!

Škoda lepe ideje, da ni izlita v boljše,
lepšo obliko. Morebiti jo popravite? Zdravi!

G. N. N. Iz vseh Vaših pesmic veje vesel
duh; v njih se kaže občutno pa blago srce.
Dobre volje, da bi zapeli dobro pesmico,
Vam tudi ne manjka. So-li pa pesmice res
dobre? Žal, da ne moremo izreči se tako
pohvalno o njih, kakor smo se o „dobri
volji“. Veste pa, saj smo to že ponovili tu
tolikokrat, da dobra volja še ni dovolj za
pesnika! Ali hočete, da pogledamo vsako teh
Vaših pesmic posebej? Vzemimo: „Veseli
kosci.“ Misel ni izvirna; kaj takega se bere
mnogokrat. Da kosci z veseljem kosit gredó,
yriskajo in pojó, da deklice raztresajo pridno,
„da raje se suši“ — to je pač znano. A
temu bi še nič ne rekli, ko bi bila le oblika
dobra in vsebina urejena! A tega pogrešamo
pri Vaših pesmicah sploh, tudi pri imeno-
vani. Sedaj vendar ne smete rabiti vse polno
apostrofov, kadar je zlogov preveč! Tudi
Vam prav nič vesti ne moti, če niso rime
prave. In jezikovne ali slovnične oblike!
N. pr.:

Izza visokih gorá
juterna zora žari;
tam pri tekočih vodá(!)
potočnica lepo cveti.(!)
Metuljčki tam so živí,
kjer rožce nežne cvetó,
bučelice tam so radé,
kjer dije cvetje ljubo i. t. d.

Tako ne sme pisati slovenski umetni
pevec. Treba Vam torej še mnogo nauka in
še več vaje, da bodete smeli med pesnike.

M. B.

G. I. Ž. na N. Jako nam ugaja, da imate
veselje do poezije. In v poezijo zbirate lepe
misli, v njej izražate plemenita čustva. Tako bi
bilo torej vse dobro, jako dobro, ako — ako —
bi bilo to že dovolj. Poezija je čudna stvar.
Marsikdo misli, da kar plava sredi njenega
toka, a v istini si je samo nekoliko pomočil
noge in roke v njenem toku, ali pa še to-
liko ne. Vidite, pri Vas je nekam tako, kakor
smo rekli. Vse bi bilo, a prave poezije,
umetnosti le ni. Pač tudi oblika včasih za-
ostaja. No, pa čujmo, kako pevate:

Koncem leta.

Ko leto nagne se v vek,
premisli dobro žitja tek.
Če zadovoljen s sabo si,
ne bom ti kazal boljših dni.
Če najdeš pa, da ti premalo
veselih dni nebo je dalo,

ne zatrjuj, da je nebó
sovražno bilo ti takó.
Sprevidel boš, da največkrat
zadržal sam si bil obrat.
Da večkrat trden sklep obvisel.
ki bil bi za te srečna misel.
Zato, če kes zavlada te,
da čas brez haska stekel se,
očitaj to-le sebi.
Zato svetujem tebi:
V prihodnje nič več zamuditi,
v prid uro vsako obrniti. —
Glej, vzoren mož s ponosom
ozira se za časom,
ki zginil mu je v večnosti,
vsaj delal je po možnosti.
Zavest mu zdaj je trden bran,
da storil to, kar bil dolžan. —
Če hočeš torej boljših dni,
porabi dneve in noči.
Odvrgi vse slabosti!
Oprimi se kreposti!
Tedaj čez leto dni gotovo
življenje bodeš imel novo.
Kesanja treba ti ne bo.
In ko ti ure poteko,
ko tebi bo življenja konec,
spominjal se te bo potomec.

Dober namen ste imeli, da: a pesniške
moči zaostajajo daleč za Vašim namenom in
Vašimi željami.

Jednako je tudi z drugo pesmijo.

Na grobu prijateljevem.

Umrli si!
Kaj nek te gnalo je od tod,
saj bil priljubljen si povsod!
Prijatelj bil si mi,
ki nimam med ljudmi
jednacega nič več.
In ti, ti šel si preč!
Nedavno sva se veselila:
zdaj krije tiha te gomila.
Ni dolgo še, kar si vesel
težavno delo bil prevzel.
In zdaj!
Preselil si se v zgodnji grob,
srce mi polno je grenkob. —
Zakaj li smrt premnogokrat
požanje to, kar pólno nad?
Zakaj vклонiti mora vrat
življenja poln človek mlad? —
Zapustil si nekdanji dom,
a jaz pozabil te ne bom.
Kadar mi polno bo srcé,
gotovo kraj gomile té
prihitel bom, sporočil ti,
kaj srce, dušo mi teži.
Tvoj duh takrat z neba višav
oprostil vseh me bo težav. —
V slovo so ti zapeli pesen,
naj grob ne bil bi ti pretesen.
Gotovo ne! Saj duh tvoj zdaj
nebeški ogleduje raj —
Ko pride po-me mrzla smrt,
ko se preselim jaz v ta vrt,
bo prošnja moja zadnja ta,
da duši tam se združita.

Žal, da v teh besedah ni poezije. Tako
bo pač tudi pri Vas resnično, kar pravi pre-
govor: Poeta nascitur. Srčno pozdravljeni!

L.